

Opdrachtgever

OCW

SZW

Opdrachtnemer

IZI Solutions

Onderzoek

Zichtbaar maar niet in beeld

Einddatum – 15 april 2016

Categorie

Klantsignalen

Zichtbaar maar niet in beeld

Kwalitatieve verkenning naar jongeren in de leeftijd van 18-27 jaar zonder startkwalificatie en die momenteel geen opleiding volgen en niet werken en 'buiten beeld' zijn voor ondersteuning naar werk door de overheid

Doel en vraagstelling

Kwalitatieve verkenning van 'jongeren buiten beeld', uitgevoerd in opdracht van het Team Aanpak Jeugdwerkloosheid van de ministeries van SZW en OCW. Wat zijn de kenmerken van deze jongeren, hoe zijn ze buiten beeld geraakt en hoe kun je ze bereiken en activeren?

Conclusie

Uit het onderzoek komen de volgende ingrediënten van een succesvolle activering naar voren: leef je in en maak gebruik van hun interesses, laat het verleden het verleden, maak de jongere medeverantwoordelijk, wees positief en behandel de jongere gelijkwaardig, wees duidelijk, wees bereikbaar, vier successen, maak gebruik van de communitybenadering, zet rolmodellen in als liaison en zet peers in.

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/ftgrq1cx>

ZICHTBAAR MAAR NIET IN BEELD

Kwalitatieve verkenning naar jongeren in de leeftijd van 18-27 jaar zonder startkwalificatie en die momenteel geen opleiding volgen en niet werken en 'buiten beeld' zijn voor ondersteuning naar werk door de overheid

Kenmerk: 201500100.002.014
Geschreven door: IZI Solutions
Datum: 15 april 2016

© **Auteursrecht voorbehouden**

Niets uit dit document mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de hiervoor genoemde instanties

“Jongeren ‘buiten beeld’ worden vaak gezien als het probleem. Ze zijn niet het probleem, ze hebben problemen. Dat is een groot verschil in perceptie.”

- IZI Solutions

Inhoudsopgave

Bereiken en activeren jongeren ‘buiten beeld’	6
Hoofdstuk 1: Achtergrond kwalitatief onderzoek.....	8
Aanleiding	8
Over jongeren ‘buiten beeld’	8
Doel van het onderzoek.....	10
Doelgroep van het onderzoek	10
Kwalitatief verkennend onderzoek	11
Profiel geïnterviewde professionals en sleutelfiguren	11
Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2: Profiel jongeren ‘buiten beeld’	13
Profiel	13
Toelichting op profiel.....	14
Leeftijd.....	14
Opleiding en vaardigheden	14
Sociale-/leefomgeving.....	16
Herkomst	17
Gedrag.....	17
Interesse	18
Ontmoetingsplekken.....	18
Hoofdstuk 3: Oorzaken voor ‘buiten beeld’ raken	21
Oorzaken.....	21
Toelichting op oorzaken.....	21
Bovengenoemde aspecten worden hierna verder toegelicht.	21
In de omgeving van de jongere	21
In het onderwijs	22
Op de arbeidsmarkt	26
Bij ondersteuning naar werk en inkomen.....	27
Hoofdstuk 4: Bereiken van jongeren ‘buiten beeld’	32
Ingrediënten om jongeren ‘buiten beeld’ te bereiken.....	32
Toelichting op ingrediënten om jongeren ‘buiten beeld’ te bereiken	32
Werk outreachend	32
Ga naar ontmoetingsplekken.....	33

Maak gebruik van de <i>community</i> benadering.....	33
Zet social media in.....	33
Maak persoonlijk contact.....	36
Wees je bewust van je imago en reputatie	37
Hoofdstuk 5: Activeren.....	40
Ingrediënten om jongeren ‘buiten beeld’ te activeren.....	40
Toelichting op ingrediënten om jongeren ‘buiten beeld’ te activeren	40
Leef je in en maak gebruik van hun interesses.....	40
Laat het verleden het verleden	41
Maak de jongere medeverantwoordelijk	42
Wees positief en behandel de jongere gelijkwaardig	42
Wees duidelijk.....	42
Wees bereikbaar.....	43
Vier successen	43
Maak gebruik van de <i>community</i> benadering.....	44
Zet rolmodellen in als liaison.....	44
Zet <i>peers</i> in	44
Bronnen.....	47
Bijlage: Geanonimiseerde respondentenlijst.....	50
Professionals.....	50
Sleutelfiguur	50
(Oud)jongere ‘buiten beeld’	51

Bereiken en activeren jongeren 'buiten beeld'

In opdracht van het Team Aanpak Jeugdwerkloosheid van de ministeries van SZW en OCW (hierna te noemen: Team Aanpak Jeugdwerkloosheid) heeft IZI Solutions¹ een kwalitatieve verkenning uitgevoerd onder "jongeren buiten beeld", professionals die met deze jongeren werken en sleutelfiguren die met deze jongeren in contact staan. Jongeren buiten beeld zijn jongeren in de leeftijd van 18–27 jaar die geen startkwalificatie hebben, geen opleiding volgen, niet werken en 'buiten beeld' zijn voor ondersteuning naar werk door de overheid.

Het doel van de verkenning is inzicht verkrijgen in het profiel van jongeren buiten beeld, de oorzaken waarom ze buiten beeld zijn geraakt en de *do's & don'ts* bij het bereiken en activeren deze jongeren. Gemeenten kunnen deze inzichten gebruiken om de jongeren 'buiten beeld' weer in beeld te brengen en ze richting school, een baan of een combinatie van beide te begeleiden.

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de *do's & don'ts* die uit de kwalitatieve verkenning het onderzoek naar voren kwamen.

Bereiken van jongeren 'buiten beeld'	
Do	Don't
Werk outreachend.	Vanachter een loket of bureau werken.
Ga naar ontmoetingsplekken, zoals (in)formele sportscholen, studio's, religieuze instellingen e.a..	Wachten tot de jongere naar je toe komt.
Maak gebruik van community benadering, betrek de omgeving van de jongere.	Alleen werken met de jongere in kwestie: de jongere 'buiten beeld'
Zet social media in, zoals SnapChat, Instagram, YouTube en Facebook en Whatsapp..	Alleen telefonisch en schriftelijk contact zoeken. Alleen bereikbaar zijn tijdens kantooruren.
Maak persoonlijk contact. Wees eerlijk en oprecht, toon respect, geef vertrouwen, biedt hulp.	Hiërarchische benadering toepassen. Jongeren ver-/beoordelen op gemaakte keuzes en/of verleden.
Wees je bewust van je imago/reputatie.	Je niet realiseren dat bijvoorbeeld procedures en regels en beeldvorming over de eigen organisatie ook oorzaken kunnen zijn van het buiten beeld raken van jongeren.

¹ IZI Solutions is een organisatie die streeft voor een sociaal rechtvaardige en gelijkwaardige samenleving waarbij de diversiteit van elke burger geaccepteerd en gewaardeerd wordt. De organisatie doet aan bewustwording, gedragsverandering en organisatieadvies om (on)zichtbare obstakels weg te nemen en in-/uitsluitingsmechanismen tegen te gaan binnen organisaties, onderwijs en in de samenleving voor jongeren (in de leeftijd van 15-35 jaar).

Activeren van jongeren 'buiten beeld'	
Do	Don't
Leef je in en maak gebruik van hun interesses.	Jongeren 'zien' zoals ze zichzelf op dat moment presenteren. Interesses van de jongeren niet meenemen in aanpakken en oplossingen.
Laat het verleden het verleden.	Het werkt averechts om jongeren te veroordelen op eerder gemaakte keuzes en gedrag. Fouten duiden als falen.
Maak de jongere medeverantwoordelijk.	De jongere in kwestie niet betrekken bij wat hij/zij wilt en/of denk te kunnen. Gestandaardiseerde trajecten en projecten inzetten.
Wees positief en behandel de jongere gelijkwaardig.	Denken dat er één type 'jongere buiten beeld' is en dat ze 'buiten beeld' zijn omdat ze niks willen. Jongeren als probleem zien. Vooral het gebrek aan een opleiding en werkervaring zien. Eigen referentiekader als de normstellen.
Wees duidelijk.	Ervanuit gaan dat jongeren op de hoogte zijn van de regels en procedures. Beloftes niet nakomen. Vaag perspectief bieden.
Wees bereikbaar.	Wisselende contactpersonen. Vaste (telefonische) spreekuren.
Vier successen.	Laat jongeren niet te lang wachten om deel te nemen aan een activiteit/traject. Doelen ver in het vooruitzicht plannen en ze niet (tussentijds) belonen.
Maak gebruik van de <i>community</i> benadering.	Onderschat de impact van de <i>community</i> .
Zet rolmodellen in als <i>liason</i> .	Ervan uit gaan dat ze geen externe prikkels nodig hebben.
Zet <i>peers</i> in.	Alleen werken met 'formele' professionals/organisaties.

Hoofdstuk 1: Achtergrond kwalitatief onderzoek

Aanleiding

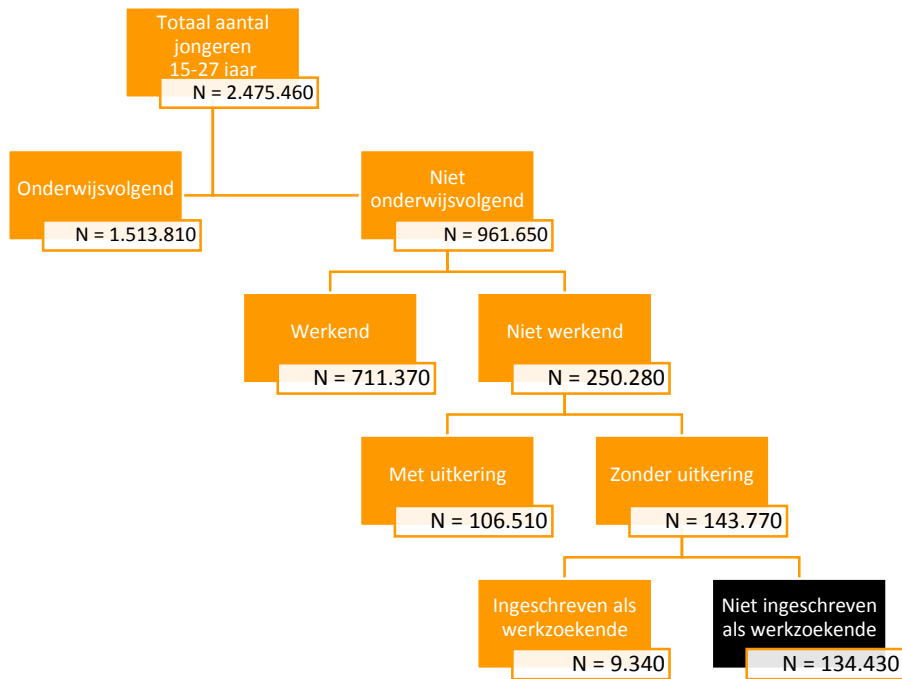
Team Aanpak Jeugdwerkloosheid van de ministeries van SZW en OCW (hierna te noemen: Team Aanpak Jeugdwerkloosheid) wil inzicht verkrijgen in de *do's & don'ts* omtrent het bereiken en activeren van jongeren in de leeftijd van 18–27 jaar die geen startkwalificatie hebben, geen opleiding volgen, niet werken en 'buiten beeld' zijn voor ondersteuning naar werk door de overheid (hierna te noemen: jongeren 'buiten beeld'). Gemeenten kunnen deze inzichten gebruiken om de jongeren 'buiten beeld' weer in beeld te brengen en ze richting school, een baan of een combinatie van beide te begeleiden. Om jongeren zonder startkwalificatie - waaronder ook de jongeren 'buiten beeld' - perspectief te bieden, maken gemeenten in het kader van de Aanpak Jeugdwerkloosheid en de aanpak voortijdig schoolverlaten bestuurlijke afspraken.

Waarom de inzet voor jongeren zonder startkwalificatie? Jongeren zonder startkwalificatie hebben een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. Vraag en aanbod op de arbeidsmarkt komen voor deze doelgroep niet vanzelfsprekend bij elkaar en er is geen sprake van een sluitend vangnet. Jongeren zonder startkwalificatie zijn twee keer zo vaak werkloos als jongeren met een startkwalificatie. Ze zijn sterk oververtegenwoordigd in de bijstand en als zij werken is dat vaak op flexibele basis en wordt er weinig geïnvesteerd in scholing. Daarbij flexibiliseert en polariseert de arbeidsmarkt, trends die de komende jaren doorzetten en de positie van deze jongeren verder onder druk zetten. Een deel van deze jongeren is daarbij helemaal buiten beeld voor ondersteuning naar werk; zij lijken zich te hebben teruggetrokken van de arbeidsmarkt. Dat was al langer bekend, maar recent onderzoek van CBS geeft meer inzicht in de omvang en kenmerken van deze jongeren.

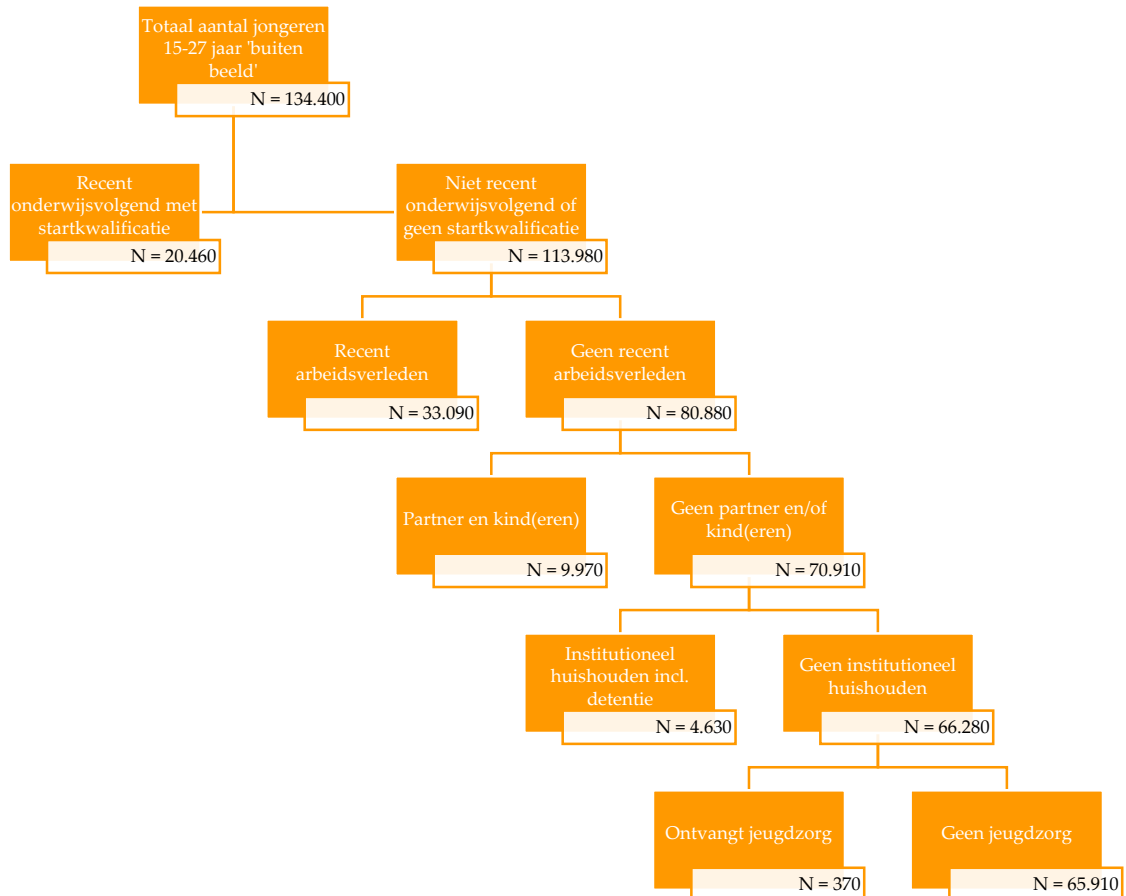
Over jongeren 'buiten beeld'

Team Aanpak Jeugdwerkloosheid heeft het CBS gevraagd, door het combineren van verschillende databestanden, meer inzicht te geven in de omvang en kenmerken van de groep jongeren 'buiten beeld'. Uit de *factsheet* van CBS (2013) blijkt dat in Nederland in 2013 een kleine 2,5 miljoen jongeren van 15 tot 27 jaar woonden. Van die groep volgde in oktober 2013 iets meer dan 1,5 miljoen jongeren een opleiding blijkt uit de onderwijsregistraties². Van de jongeren die geen onderwijs volgden, waren ongeveer 250.000 jongeren niet werkzaam. Verder waren er bijna 144.000 die geen uitkering ontvingen, waarvan ruim 134.000 jongeren niet ingeschreven stonden als werkzoekend.

² Deze cijfers geven geen volledig beeld van het aantal jongeren dat onderwijs volgt omdat het alleen de registraties bevat van het door de overheid bekostigde onderwijs.

Van een deel van de groep jongeren 'buiten beeld' kan op basis van aanvullende bronnen in kaart worden gebracht waarom ze mogelijk geen onderwijs volgen, niet werken en niet in beeld zijn voor ondersteuning naar werk. Het gaat dan om jongeren die de zorg hebben voor een gezin, die net hun opleiding hebben afgerond, die kortgeleden een baan hebben gehad of die op korte termijn weer werk hebben, en jongeren die in een instelling verblijven of bekend zijn bij Jeugdzorg. Wat resteert is een groep van ongeveer 66.000 jongeren die geen door de overheid bekostigd onderwijs volgt, niet werkt en niet in beeld is voor ondersteuning naar werk, zonder dat de reden hiervoor op basis van databestanden achterhaald kan worden, anders dan het langdurig (minstens negen maanden) niet hebben gewerkt en het ontbreken van een startkwalificatie.

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is inzicht te verkrijgen de groep jongeren in de leeftijd van 18–27 jaar die geen startkwalificatie hebben, geen opleiding volgen, niet werken en 'buiten beeld' zijn voor ondersteuning naar werk door de overheid ten aanzien van:

- De oorzaken voor 'buiten beeld' raken;
- Het profiel van deze jongeren (achtergrond en leefsituatie);
- De *do's & don'ts* omtrent het bereiken en activeren van deze jongeren.

Doelgroep van het onderzoek

De doelgroep van het onderzoek bestaat uit jongeren die 'buiten beeld' zijn voor ondersteuning naar werk. Grotendeels gaat het om jongeren zonder startkwalificatie (80%). Omdat ook jongeren met startkwalificatie buiten beeld kunnen raken voor ondersteuning naar werk, is ook een aantal van deze jongeren geïnterviewd (20%). Daarnaast is ook gesproken met 'oud' jongeren 'buiten beeld'; oftewel jongeren die op een bepaald moment 'buiten beeld' zijn geweest.

Kwalitatief verkennend onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd middels kwalitatief verkennend veldonderzoek in de periode van februari en maart 2016 waarbij gebruik is gemaakt van semigestructureerde interviews. Bij semigestructureerde interviews is er ruimte voor zowel de interviewer als de geïnterviewde om vragen te stellen (Feijt, 2013). Door interviews semigestructureerd af te nemen is er ruimte om dieper in te gaan op onderwerpen die relevant voor het onderzoek zijn. Er kunnen immers onderwerpen naar voren komen die interessant voor het onderzoek zijn, waar men vooraf niet van wist dat ze speelden.

Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek, omdat kwalitatief onderzoek de mogelijkheid biedt om te verdiepen. Het geeft de onderzoeker ook ruimte om door te vragen en er wordt inzicht verkregen in de motivatie, mening en behoeften van de respondent. Een nadeel van kwalitatief onderzoek is dat de resultaten niet statistisch generaliseerbaar zijn, maar een indicatie geven van wat er onder de doelgroep leeft. Daarom noemen we dit onderzoek een kwalitatief verkennend onderzoek.

De interviews zijn uitgevoerd in: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Tilburg, Almere, Breda, Eindhoven, Haarlem en Arnhem. In totaal zijn er 30 interviews afgenomen op locatie. In iedere gemeente zijn drie personen geïnterviewd:

- een professional die met jongeren 'buiten beeld' werkt;
- een sleutelfiguur die (onbetaald) actief is dan wel in contact staat met deze jongeren;
- een (oud)jongere 'buiten beeld' die woonachtig is in de desbetreffende gemeente.

Profiel geïnterviewde professionals en sleutelfiguren

Samen met Team Aanpak Jeugdwerkloosheid is de definitie van een professional in dit onderzoek als volgt bepaald: een werknemer van een hulp-/welzijnsorganisatie die met jongeren 'buiten beeld' werkt. De geïnterviewde professionals werken veelal vanuit een gesubsidieerde organisatie. Twee van de gesproken professionals hebben een eigen onderneming en werken voor verschillende opdrachtgevers. De geïnterviewde professionals werken met diverse jongeren. Het merendeel is gespecialiseerd in jongeren 'buiten beeld'.

Samen met Team Aanpak Jeugdwerkloosheid is de definitie van een sleutelfiguur in dit onderzoek als volgt bepaald: een persoon uit de buurt of gemeenschap die (onbetaald) actief is dan wel in contact staat met jongeren 'buiten beeld'. Er is bewust gekozen voor een diverse samenstelling van sleutelfiguren qua etniciteit, leeftijd, buurt/gemeenschap voor wie zij zich inzetten en de plek vanuit waar zij zich inzetten.

In de bijlage is respondentenlijst geanonimiseerd opgenomen

Leeswijzer

Dit eerste hoofdstuk legt uit hoe en onder wie het onderzoek is uitgevoerd. Hoofdstuk 2 schetst een profiel van de jongeren 'buiten beeld' zodat de lezer direct inzicht heeft in de achtergrond en leefsituatie van de jongeren in kwestie. Het hoofdstuk daarna, hoofdstuk 3, laat zien wat de oorzaken zijn waarom de jongeren 'buiten beeld' zijn geraakt. Hoe jongeren het beste bereikt en geactiveerd kunnen worden wordt besproken in hoofdstukken 4 en 5.

“Het liefste wil ik ook gewoon gaan werken en huisje,
boompje, beestje; trouwen en een gezinnetje stichten.”

- Jongere 'buiten beeld' uit Arnhem

Hoofdstuk 2: Profiel jongeren 'buiten beeld'

Voordat duidelijk wordt hoe jongeren 'buiten beeld' het beste bereikt en geactiveerd kunnen worden, is het belangrijk om te weten over wie er nu eigenlijk gesproken wordt. Dit hoofdstuk bevat een profielschets van de jongeren 'buiten beeld' en geeft inzicht in wat ze van overheidsinstanties verwachten, en wat overheidsinstanties van deze jongeren mogen verwachten.

Profiel

Onderstaande informatie is een weergave van de kenmerken van jongeren 'buiten beeld'. Deze kenmerken geven inzicht in het profiel van jongeren 'buiten beeld' en laat zien over wie er nu gesproken wordt.

- Leeftijd:
 - o Jongeren tot 23 jaar: willen naar school
 - o Jongeren ouder dan 23 jaar: willen werken
- Opleiding en vaardigheden
 - o In het algemeen een laag opleidingsniveau
 - o Worden verdrongen op de arbeidsmarkt
 - o Beperkte officiële vaardigheden en kennis
 - o Beperkte schriftelijke vaardigheden
- Sociale-/leefomgeving
 - o Instabiele thuissituatie
 - o Groeien op in achterstandswijken
 - o Ouders werken niet of hebben laagbetaalde banen
 - o Weinig tot geen sociaal en professioneel netwerk
- Herkomst
 - o Jongeren van autochtone en allochtone afkomst
- Gedrag
 - o Gedragsproblemen
 - o Onzeker en negatief zelfbeeld
 - o Vaak teleurgesteld door 'de maatschappij'
- Interesse
 - o Muziek
 - o Sport
 - o Documentaires
 - o *Motivational* speeches
- Ontmoetingsplekken
 - o Op straat
 - o Thuis
 - o (in)formele sportscholen

- In de (muziek)studio
- Religieuze instellingen (moskeeën en kerken)
- Coffeeshops
- Shisha lounges
- Buurtcentra
- Kappers (barbershop)
- Via vertrouwenspersonen:
 - Rolmodellen
 - Sleutelfiguren uit de wijk
 - Sleutelfiguren uit de moskee/kerk
 - Jeugdpreventieteams
 - Jeugdinterventieteams
 - Straatcoaches

Toelichting op profiel

Enkele kenmerken die extra toelichting behoeven zijn:

Leeftijd

Tijdens de semigestructureerde interviews kwam naar voren dat de jongeren in het algemeen goed weten wat ze willen. De geïnterviewde jongeren tot 23 jaar willen vooral een mbo-opleiding afronden en de oudere jongeren willen graag aan het werk. Beide groepen ervaren drempels ten gevolge van hun leeftijd.

Jongeren tot 23 jaar willen naar school

Zeven van de tien geïnterviewden gaven aan dat met name mbo-onderwijsinstellingen streng selecteren bij de poort op leeftijd. Sommige jongeren geven aan dat hen letterlijk werd verteld dat ze te oud waren, terwijl anderen redenen hoorden als *“Je past niet binnen de klas”* of *“Je kan beter gaan werken op jouw leeftijd”*. Helaas is het weigeren van leerlingen op basis van hun leeftijd al langer een probleem bij diverse mbo-instellingen. In 2010 trad het JOB naar buiten met gegevens van jongeren die klachten hierover hadden ingediend. Het niet (opnieuw) kunnen inschrijven is voor de geïnterviewde jongeren een groot probleem.

Jongeren ouder dan 23 jaar willen werken

Op de arbeidsmarkt ondervinden jongeren ook leeftijd gerelateerde problemen. Vooral jongeren tot 24 jaar die werk zoeken, hebben hier last van (College voor de Rechten van de Mens, 2013). De laaggeschoolde banen, waar de jongeren ‘buiten beeld’ in het algemeen voor in aanmerking komen, gaan naar jongere jongeren die een (parttime) baan zoeken. Vanwege het minimumjeugdloon is het voor werkgevers aantrekkelijker om jongeren onder de 23 jaar aan te nemen, omdat zij goedkoper zijn dan jongeren van 23 jaar of ouder.

Opleiding en vaardigheden

In het algemeen hebben de jongeren ‘buiten beeld’ een laag opleidingsniveau

Een deel van de jongeren heeft te maken met (sociale) beperkingen, echter een laag opleidingsniveau heeft niet altijd met IQ te maken. Volgens de geïnterviewden worden jongeren veelal op basis van waargenomen (vervelend) gedrag beoordeeld in plaats van op basis van hun IQ. Dit heeft tot gevolg dat het niveau waarop ze worden ingedeeld niet aansluit

bij hun intelligentie en de situatie verslechtert; de jongere in kwestie gaat nog vervelender gedrag vertonen, omdat hij/zij mentaal niet wordt uitgedaagd. In hoofdstuk 3, oorzaken voor 'buiten beeld' raken, zal hier verder op worden ingegaan.

Alle geïnterviewde professionals hebben aangegeven dat docenten onvoldoende kijken naar de achtergrond en thuissituatie van deze jongeren. Zo gaf de professional uit Breda aan: *"Laatst had ik nog een casus waar de school een jongen van school wilde sturen, omdat hij te vaak te laat kwam. Ze gingen er vanuit dat hij niet gemotiveerd was. Weet je wat er eigenlijk aan de hand was? Zijn moeder is chronisch ziek en kon zijn jongere broertje niet naar school brengen, dus hij deed dit iedere ochtend. Hierdoor kwam hij te laat op school. Omdat hij zich voor de situatie schaamt en bang is voor de mogelijke consequenties, durft hij dit niet aan te geven."*

Worden verdrongen op de arbeidsmarkt

Op de arbeidsmarkt zijn er weinig banen voor (laaggeschoolde) jongeren. Zo schrijft Wiemer Salverda (2015): *"De problemen op de Nederlandse jeugdarbeidsmarkt zijn veel groter dan ze op het eerste gezicht lijken. Jongeren die nog onderwijs volgen, combineren dat met kleine laagopgeleide baantjes. Ze concurreren daardoor degenen die het onderwijs hebben verlaten en op dezelfde lagere beroepsniveaus zijn aangewezen. De slechte situatie raakt lager opgeleide jongeren en jongeren uit etnische minderheden nog het meest. Hun voltijdwerkgelegenheid is sinds 2008 bijna gehalveerd, hun werkloosheid nadert de 50 procent als we er rekening mee houden dat zij grotere banen nodig hebben."* Jongeren 'buiten beeld' maken onderdeel uit van de jongeren die een laag opleidingsniveau hebben en veel van hen zijn niet-westerse allochtoon. De jongeren 'buiten beeld' hebben daardoor te maken met een tekort aan passende banen. De jongeren die niet (meer) naar school willen of kunnen in verband met hun financiële situatie³, willen allemaal werken. Echter is het niet gemakkelijk een passende baan te vinden door eerdergenoemde oorzaken.

Beperkte officiële vaardigheden en kennis

Daarnaast hebben jongeren 'buiten beeld' in het algemeen beperkte officiële vaardigheden en kennis die ze op hun CV kunnen of weten te zetten.

Beperkte schriftelijke vaardigheden

Alle geïnterviewden, inclusief de jongeren zelf, geven aan dat met name taalvaardigheid in geschrift beperkt is, wat ervoor zorgt dat ze voor een deel van de banen niet geschikt zijn. Het gebrek aan officiële vaardigheden betekent niet dat ze geen vaardigheden hebben die noemenswaardig zijn op hun CV: *"Deze jongeren zijn zeer vaardig in sales, marketing, netwerken, ondernemen. Nu gebruiken ze het misschien om te hosselen, maar hier liggen wel echt kansen"* aldus de professional uit Den Haag. Uit de interviews blijkt ook dat veel jongeren mantelzorgtaken hebben welke voor hen vanzelfsprekend zijn en dus niet als een kwaliteit of vaardigheid worden gezien welke ze op hun CV benoemen.

³ Schulden leveren stress op. Uit ervaringen van mbo-docenten blijkt dat studenten met schulden vaker afwezig zijn, moe zijn door veel werken, weinig aandacht aan school besteden, hun studiekosten moeilijk kunnen betalen of zelfs stoppen met school. Daarnaast belemmeren schulden jongeren een toekomst op te bouwen. Je bent meer bezig met het aflossen dan met de toekomst. Salaris wordt direct gebruikt voor het aflossen van schulden. Het is voor deze jongeren moeilijker om te studeren of op zichzelf te gaan wonen gezien de beperkte financiële middelen die overblijven (NIBUD, z.d.).

Sociale-/leefomgeving

Instabiele thuissituatie

Volgens alle geïnterviewden is in het algemeen sprake van een instabiele thuissituatie. Dit heeft diverse oorzaken. Veelal is er sprake van eenouderproblematiek, factoren in de omgeving die verslavingsgevoeligheid vergroten⁴, laag opleidingsniveau van de ouders, hoge sociale druk vanuit de directe omgeving om te presteren⁵, weinig ouderbetrokkenheid en acceptatie van norm overschrijdend gedrag zoals zwart werken en heling⁶. Dit laatste is meestal vanwege financiële nood of een tekort aan aandacht. De sleutelfiguren gaven aan dat de thuissituatie impact heeft op het gedrag van de jongeren. Zij zien dat de opvoeding vaak tot de voordeur reikt en thuis er weinig persoonlijke aandacht is, omdat de ouder(s) druk zijn met overleven. In de interviews geven jongeren aan, niet altijd een even goede band met familie te hebben, ook als ze bij hen in huis wonen. De jongeren geven aan dat ze het gevoel hebben dat ze hun ouders teleur hebben gesteld en dat hun ouders dit ook regelmatig uitspreken: Zo gaf de professional uit Rotterdam aan: *“Veel ouders [uit sociaaleconomisch zwakkere milieus] zijn teleurgesteld en/of boos dat de jongere niet floreert, want dat hadden ze verwacht in kansrijk Nederland. De jongeren voelen deze druk en krijgen hierdoor een laag zelfbeeld.”* Daarnaast gaf de sleutelfiguur uit Eindhoven aan: *“die druk van de ouders kan juist ook gebruikt worden om een jongere uit de sleur te halen. De teleurstelling bij de ouder(s) kan voor een omslagpunt zorgen bij deze jongeren om weer volledig te participeren.”*

Groeien op in achterstandswijken

Niet alle jongeren ‘buiten beeld’ komen uit sociaal economische zwakkere wijken. Wel is het aandeel jongeren ‘buiten beeld’ duidelijk groter in de sociaal economische zwakkere wijken in de grote steden (CBS, 2013). Kinderen uit sociaal economische zwakkere wijken lopen een grotere kans, door eerder genoemde oorzaken, om ‘buiten beeld’ te raken.

Ouders werken niet of hebben laagbetaalde banen

Bij de meeste jongeren ‘buiten beeld’ werken de ouders niet of hebben ze laagbetaalde banen. Bijna alle geïnterviewde jongeren slapen bij hun ouder(s) in huis. Niet alle jongeren staan ingeschreven op het adres waar ze wonen. Dit heeft te maken met schulden en dreigende deurwaarders; ouder(s) of zichzelf kiezen ervoor hen uit te schrijven om escalatie van problemen te voorkomen. De jongeren die thuis verblijven, slapen vaak met oudere of jongere broertjes en zusjes op een kamer.

Weinig tot geen sociaal en professioneel netwerk

Een van de speerpunten die in alle interviews met professionals en sleutelfiguren naar voren kwam, is het ontbreken van een sociaal en professioneel netwerk dat de verschillende werelden kan overbruggen; een netwerk van mensen uit hun directe omgeving die de jongeren begrijpt, maar tegelijkertijd ook de regels en procedures bij de overheid kent. Uitspraken van de geïnterviewde jongeren bevestigen dit. In de interviews komt duidelijk naar voren dat de jongeren in de directe omgeving niemand hebben die hen steunt. Veel van

⁴ Er zijn diverse factoren die verslavingsgevoeligheid kunnen bevorderen, enkele factoren zijn leesbaar in de brochure van Stichting Be Aware: <http://www.stichting-be-aware.nl/Portals/12/Documenten/verslavingsgevoeligheidstest.pdf>

⁵ Zoals: het moeten presteren bij kinderen uit sociaaleconomisch zwakkere gezinnen, gebruik maken van de kansen die zij zelf niet hebben gehad, niet voor extra stress zorgen, etcetera.

⁶ Heling is het kopen, bezitten of verkopen van gestolen artikelen en voertuigen.

de acties die de jongeren hebben ondernomen, zoals zich melden bij de gemeente of zich voor een opleiding aanmelden, hebben ze alleen gedaan (zonder hulp). Ze geven aan dat de ouders niet altijd begrijpen waar de jongeren mee te kampen hebben, of niet in staat zijn te helpen. Dit laatste heeft bijvoorbeeld te maken met het niet begrijpen van procedures en regels, te druk zijn en het niet beheersen van de Nederlandse taal.

Alle geïnterviewde jongeren hebben pogingen gedaan om een baan te vinden of een uitkering aan te vragen (en zijn dus in beeld geweest). De professional in Almere zei: *“Motivatie hebben ze wel, maar ze worden negen van de tien keer afgewezen. Dat vertellen ze vervolgens aan elkaar. Het klinkt gek maar op een gegeven moment motiveren die jongeren elkaar om geen uitkering aan te vragen of werk te zoeken. ‘Het heeft toch geen zin’ is dan de gedachte.”* Omdat de jongeren in kwestie geen officieel inkomen hebben in de vorm van werk of een uitkering, leven ze van geleend geld van vrienden en/of familie, worden ze onderhouden door hun omgeving of werken ze zwart. Het illegaal verdienen van geld is voor bijna geen enkele jongere ‘buiten beeld’ een gewenste keuze volgens diverse geïnterviewden: *“het is een gevolg van een bepaalde situatie waarin jongeren terecht zijn gekomen. Omdat ze geen baan kunnen vinden en niet in aanmerking komen voor een uitkering is het de enige manier van overleven voor een groot aantal jongeren.”* aldus de sleutelfiguur uit Utrecht. De jongeren die heel bewust voor de criminaliteit kiezen, komen niet in contact met de professionals en sleutelfiguren; *“die zijn bezig om geld te verdienen en hebben geen behoefte aan een ander leven”* vertelt de sleutelfiguur uit Rotterdam. De jongeren uit dit onderzoek zijn jongeren die net als ieder ander huisje, boompje, beestje willen. De jongere uit Haarlem zei: *“op dit moment is hosselen de enige optie tot overleven en ik weet dat dit slechte gevolgen kan hebben, maar wat moet ik dan?”* Criminaliteit is voor veel jongeren een noodzakelijke keuze, om niet (nog) verder in de (financiële) problemen te raken. De sleutelfiguur uit Den Haag zei: *“op dit moment staan we voor grote uitdagingen. Veel hoogopgeleide mensen uit de buurt, waar vroeger tegen op werd gekeken, zijn nu werkzoekend en struggen. Het gaat als een lopend vuurtje dat blijkbaar studeren ook geen toekomstperspectief biedt. Geld verdienen ‘op straat’ lijkt makkelijker. Jongeren zijn zich bewust van de risico’s, maar die wegen soms minder dan de problemen waarmee ze kampen. Nu zijn de succesvolle mensen in de buurt de mensen die op een andere manier ‘snel’ aan geld en status komen.”*

Herkomst

De jongeren ‘buiten beeld’ zijn zowel van autochtone als allochtone afkomst, echter heerst het beeld bij de geïnterviewden dat driekwart van de jongeren ‘buiten beeld’ een niet-westerse achtergrond heeft. De professional uit Rotterdam gaf aan: *“herkomst is misschien niet de oorzaak van het ‘buiten beeld’ raken, maar speelt wel een rol. Jongeren zijn zich hier ook bewust van. Ze weten dat ze 2-0 achterstaan omdat ze ‘Mohammed’ of ‘Marciano’ heten.”* In de gesprekken met de geïnterviewden kwam ook naar voren dat herkomst een rol speelt in de wijze waarop de jongeren bereikt en geactiveerd worden. Op welke manier wordt in de volgende hoofdstukken verder uitgelegd.

Gedrag

Gedragsproblemen

De jongeren ‘buiten beeld’ kampen met diverse gedragsproblemen, zoals: impulsiviteit, ongevoeligheid voor gezag, spijbelen, aandachtsproblemen, psychosociale problemen en delinquent gedrag. Ook hebben ‘verkeerde vrienden’ een negatieve invloed op het gedrag en de keuzes van de jongeren in kwestie.

De geïnterviewde professionals en sleutelfiguren gaven aan dat vervelend gedrag vaak een resultaat is van achterliggende problematiek waar de jongeren mee te maken hebben. Volgens diverse geïnterviewden is het bij de kern aanpakken van het probleem van cruciaal belang. De professional uit Arnhem: *“Gedragsproblemen worden vaak veroorzaakt doordat een probleem niet snel genoeg wordt aangepakt of bij de bron wordt aangepakt, waardoor de situatie verslechtert.”* In hoofdstuk 3, wordt hier verder op ingegaan.

Onzeker en negatief zelfbeeld

In het algemeen hebben de jongeren een negatief zelfbeeld. Uit de interviews met de jongeren bleek dat dit veelal komt door vooroordelen en stereotyperingen vanuit media, school en overheid. Zorgwekkend is het gebrek aan zelfvertrouwen en positieve aandacht vanuit thuis en school. Daarnaast zijn er teveel rolmodellen met wie jongeren zich identificeren, die op het verkeerde pad terecht zijn gekomen dan wel voor dat pad hebben gekozen.

Vaak teleurgesteld door ‘de maatschappij’

Het gedrag van de jongeren in kwestie vraagt volgens de sleutelfiguur uit Almere om een speciale, een wat flexibelere, aanpak waarbij er ruimte moet zijn om fouten te maken en ongewenst, vervelend gedrag te vertonen: *“Enkele jongeren op straat hebben psychosociale problemen. Ook al erkennen ze dat niet, want dat is tegen het zere been. De ouders en jongeren zelf willen er niet aan.”* Ook in Tilburg geeft de professional aan dat veel jongeren niet gediagnosticeerd zijn, wat voor problemen zorgt: *“Wij bereiken veel jongeren met psychosociale problemen. Deze jongeren hebben een beperking, maar je ziet het niet. Door de jaren heen zijn ze als lastig ervaren en hebben ze vaak op hun tenen moeten lopen om normaal te kunnen participeren, terwijl ze dit eigenlijk niet kunnen. Ik vind dat ze worden overvraagd door het systeem.”*

Interesse

In de interviews kwamen muziek en sport als algemene interesses naar voren. Diverse sleutelfiguren gebruiken muziek en sport om in contact te komen met jongeren ‘buiten beeld’. Zo gaf de sleutelfiguur uit Rotterdam aan: *“Ik heb een programma bedacht ‘Jouw opstelling voor succes’ waar voetbal als metafoor en symboliek wordt gebruikt. Veel jongeren uit de buurt kennen mij omdat ik hoofdklasse voetbal en willen altijd potje voetballen of over voetbal praten. Uiteindelijk heb ik een programma bedacht waarbij ik voetbaltermen gebruik om ze wakker te schudden en terug te begeleiden naar school of werk. Dit soort programma’s werken natuurlijk niet bij alle jongeren, maar het helpt wel om een deel van de jongeren te bereiken.”*

Het opvallendste in de gesprekken met jongeren was dat ze veel autodidactisch doen om zich persoonlijk te ontwikkelen. Veel van hen kijken documentaires, *motivational speeches* op YouTube en/of luisteren podcasts.

Ontmoetingsplekken

Er zijn genoeg plekken waar deze jongeren komen, zoals: op straat, thuis, (in)formele sportscholen, in de (muziek)studio, bij religieuze instellingen (moskeeën en kerken), in coffeeshops, in shisha lounges, bij buurtcentra (mits activiteiten voor jongeren), bij de zogeheten buurtkappers (*barbershop*) en via vertrouwenspersonen, zoals: rolmodellen, sleutelfiguren uit de wijk, sleutelfiguren uit de moskee/kerk, jeugdpreventieteams, jeugdinterventieteams en straatcoaches. In alle onderzochte gemeenten zijn deze ontmoetingsplekken genoemd door zowel de professionals als sleutelfiguren en jongeren zelf.

Er is geen overzicht van de ontmoetingsplekken per gemeente. Hierdoor hangt het vinden van de jongeren 'buiten beeld' af van de kennis van de lokale sociale kaart die de professionals en sleutelfiguren, in hun hoofd, hebben. Om deze kennis vast te leggen is het aan te raden per gemeente een sociale kaart te maken. Hierbij is aan te raden om ook een inschatting te maken van het bereik/de impact van deze (in)formele organisaties/vertrouwenspersonen.

In de interviews zijn de geïnterviewde sleutelfiguren kritisch over gemeenten. Dit betekent niet dat zij de samenwerking niet aan willen gaan. Integendeel; zij zijn van mening dat samenwerking tussen gemeenten en (in)formele organisaties/sleutelfiguren cruciaal is om deze jongeren perspectief te bieden. Zeker als je bedenkt dat alle geïnterviewde jongeren zich ooit bij een loket van de gemeente hebben gemeld en dus in beeld zijn geweest. Dit biedt de mogelijkheid om ook preventief te werken in plaats van curatief, en te voorkomen dat jongeren (weer) 'buiten beeld' raken.

“Ze moeten niet zoveel naar het verleden kijken, iedereen verandert. Dat is het probleem van school, ze gaan uit van het verleden, van wie je toen (als 15-16 jarige jongen) was. Dat is het probleem bij veel jongeren.”

- Jongere ‘buiten beeld’ uit Utrecht

Hoofdstuk 3: Oorzaken voor 'buiten beeld' raken

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de oorzaken van het 'buiten beeld' raken van jongeren zoals genoemd door de geïnterviewde professionals, sleutelfiguren en jongeren uit de tien gemeenten.

Oorzaken

- In (de omgeving van) de jongere:
 - o In het algemeen een laag opleidingsniveau
 - o Beperkte officiële vaardigheden en kennis
 - o Beperkte schriftelijke vaardigheden
 - o Instabiele thuissituatie
 - o Weinig tot geen sociaal en professioneel netwerk
 - o Gedragsproblemen
 - o Onzeker en negatief zelfbeeld

- In het onderwijs:
 - o Streng selectie aan de poort van het mbo
 - o Verkeerd schooladvies (o.b.v. gedrag i.p.v. niveau)
 - o Verkeerde studiekeuze
 - o Voortijdig schoolverlaten

- Op de arbeidsmarkt:
 - o Weinig uitzicht op werk
 - o Discriminatie

- Bij ondersteuning naar werk en inkomen:
 - o Vragen geen ondersteuning vanwege consequenties voor uitkering ouders
 - o Vragen geen ondersteuning vanwege negatieve ervaring/imago gemeenten/UWV
 - o Vragen geen ondersteuning omdat ze op straat worden gezien, gehoord en begrepen
 - o Inspanningsperiode gemeenten⁷

Toelichting op oorzaken

Bovengenoemde aspecten worden hierna verder toegelicht.

In de omgeving van de jongere

De kenmerken van de jongeren in combinatie met de factoren in de omgeving dragen er aan bij dat jongeren 'buiten beeld' raken.

⁷ Op grond van de Participatiewet is er een 4-wekenzoektermijn alvorens jongeren een bijstandsuitkering kunnen aanvragen bij de gemeente. Daarnaast is er een beperkte persoonlijke dienstverlening door het UWV aan jongeren. Tot een jaar geleden bood UWV namelijk alleen digitale dienstverlening, waar jongeren slecht mee uit de voeten kunnen en dus vaak na het aflopen van de WW-periode (meestal 3 maanden) buiten beeld raken.

In het onderwijs

Streng selectie aan de poort van het mbo

Het beleid dat door Ministerie OCW is gemaakt wordt door de scholen regionaal ingevuld. De decentrale invulling van regels en procedures verschilt. Alle geïnterviewden gaven aan dat zij ervaren dat met name de mbo-onderwijsinstellingen streng selecteren aan de poort. Dit is niet nieuw gezien in september 2014 diverse onderwijsinstellingen het strakke toelatingsbeleid (h)erkenden. Het NPO-televisieprogramma Nieuwsuur heeft een reportage uitgezonden naar aanleiding van het rapport 'Kind van de rekening' van het Graafschap College (MBO Today, 2014). Graafschapcollege. Directeur Alain van de Haar vertelde in de reportage: *"Ze hebben meer begeleiding nodig; het onderwijs wordt in kleinere klassen aangeboden. Aan de andere kant zit het onderwijssysteem zo in elkaar dat we afgerekend worden op resultaten. Jongeren met meer begeleiding, meer achtergrond, meer problematiek, hebben vaak een minder studieresultaat. Dus je bent aan de ene kant duurder uit. En aan de andere kant krijg je boetes van het ministerie van onderwijs als je onderwijsresultaten naar beneden gaan."* In de Nieuwsuur-studio reageerde minister Bussemaker op de weigering van deze jongeren: *"Ik vind het heel schokkend wat ik hier hoor. Ik vind dat elke leerling een kans moet hebben, ook als deze te maken heeft met ingewikkelde maatschappelijke achtergronden. Dat scholen leerlingen weigeren is onwenselijk. En het is ook niet nodig. Want ze krijgen juist voor deze groep heel veel extra middelen: per leerling 5.000 euro extra. En dan komt er nog bij dat we in het mbo in totaal tussen de 200 en 300 miljoen investeren. Dus geld kan echt niet het probleem zijn."*

Anno 2016 is er in de praktijk nog niet veel veranderd volgens de geïnterviewden. Zo zegt de sleutelfiguur uit Utrecht: *"Als je door omstandigheden geen startkwalificatie hebt en je wilt terug naar school dan is het bijna onmogelijk. Dezelfde school neemt je niet aan vanwege negatief bindend studie advies en een andere school neemt je niet aan omdat je 'een rugzakje hebt' of te 'oud' bent. Oud is dan 21+. Wat moeten de jongeren dan?". De professional uit Breda vindt dat er verantwoordelijkheid ligt bij de betrokken partijen: *"Iedereen houdt elkaars hand boven het hoofd.**

"Ze moeten niet zoveel naar het verleden kijken, iedereen verandert. Dat is het probleem van school, ze gaan uit van het verleden, van wie je toen (als 15-16 jarige jongen) was. Dat is het probleem bij veel jongeren."

- Jongere uit Utrecht

Er wordt geen melding gemaakt [als een leerling uitvalt]. In het algemeen zijn het jongeren onder de 18, deze hoeven geen schoolgeld te betalen. De school geeft het niet door want daardoor behouden ze hun financiering, ze geven het ook niet door aan leerplicht want dat kost de school geld. Ouders maken er geen melding van want die zijn bang dat ze een boete krijgen. Soms betreft het jongeren die zijn ontheven van de leerplicht omdat hij/zij niks voor school zou zijn, terwijl de jongere wel heel graag wil. Dit zijn vaak gediagnostiseerde jongeren."

Het niet opnieuw kunnen inschrijven is voor zeven van de tien geïnterviewde jongeren uit dit onderzoek een groot probleem. Ook in Tilburg speelt het verleden een grote rol onder de jongeren die 'buiten beeld' zijn geraakt. Zo vertelt de sleutelfiguur: *"Het verouderende is, dat een*

jongere van een bepaalde leeftijd wel eens een misstap maakt. Het is dan erg lastig om weer terug te komen. Als je eenmaal in AKA⁸ hebt gezeten en het daar hebt verpest mag je de komende twee jaar niet meer naar school. Niet alleen in Tilburg, maar ook niet in Breda of Den Bosch. De scholen contacten elkaar allemaal en er is een overdrachtdossier. Zo'n jongere krijgt de eerste jaren dus geen kans meer. Dan gaan alle deuren tegelijk dicht."

Samenvattend: Door de strenge selectie kunnen niet alle jongeren (terug) naar school en hun (start)kwalificatie behalen, met als gevolg dat er problemen ontstaan. De jongeren die niet tot een opleiding worden toegelaten gaan allemaal solliciteren. Eerder in dit rapport is beschreven dat er (te) weinig laaggeschoolde banen zijn, wat betekent dat deze jongeren niet gemakkelijk een baan vinden. Als laatste optie is er de mogelijkheid voor het aanvragen van een uitkering. Dit probeert een deel van de jongeren, maar zij vallen uit in het aanvraagproces of voldoen niet aan de, terwijl een ander deel dit proces niet eens start door ontmoediging van omgeving of door de bejegening en het procedures en regels tijdens het eerste contact. Dit laatste wordt op een later moment in dit hoofdstuk verder uitgelegd.

Verkeerd schooladvies (op basis van gedrag i.p.v. niveau)

In de gesprekken met de jongeren kwam veelal naar voren dat ze voor hun gevoel een te laag schooladvies hebben gekregen bij de overstap van primair- naar voortgezet onderwijs. Er zijn pedagogische waarden toebedeeld zonder dit testen. Het schooladvies is toebedeeld op basis van het gedrag van de jongere en niet op basis van IQ. Dit gevoel wordt bevestigd door prof. dr. Jan Terwel (emeritus hoogleraar Onderwijspedagogiek aan de faculteit der Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam), dr. Paul Jungbluth (Senior onderzoeker Sociale Wetenschappen) en dr. Maurice Crul (onderzoeker Instituut voor Migratie en Etnische Studies en lid van de Adviesraad Diversiteit en Integratie van de gemeente Amsterdam). Uit het onderzoek (FORUM, 2007) is gebleken dat de schoolkeuze van leerlingen niet altijd wordt gemaakt op basis van objectieve en transparante overwegingen. Factoren als het sociaal-culturele milieu van leerlingen spelen bijvoorbeeld een rol in onder-/overadvisering. In veel gevallen kunnen we volgens Terwel dan ook beter spreken van een negatief bindend advies (onder advisering), bij de voortzetting van de schoolloopbaan⁹. Terwel refereert in zijn statement ook naar een rapport van de OESO¹⁰: *"In dit rapport maakt de OESO een internationale onderwijsvergelijking van de verschillende onderwijssystemen in Europa. Nederland scoort in deze vergelijking matig en kent volgens het onderzoek zelfs een nadelig onderwijssysteem voor migranten leerlingen. Op basis van zowel zijn eigen onderzoeksresultaten als op basis van de resultaten van de OESO kan ik niets anders concluderen dan dat het Nederlandse onderwijssysteem niet geschikt is voor migranten leerlingen."* (FORUM, 2007)

Het niveau waar jongeren 'buiten beeld' op het voortgezet onderwijs op terecht zijn gekomen sluit niet aan bij hun intelligentie (die ligt meestal hoger) waardoor ze geen aansluiting vinden, zich gaan vervelen in de klas, wat als storend wordt ervaren. En uiteindelijk vallen ze daardoor uit. Onze bevindingen hebben we voorgelegd aan de geïnterviewde professionals

⁸ AKA is een brede assistentenopleiding op niveau 1. De opleiding is bedoeld voor studenten die nog geen richting kunnen kiezen binnen de verschillende beroepssectoren en/of zijn uitgevallen bij hun huidige school.

⁹ Resultaten van het onderzoek van Prof. dr. Jan Terwel zijn te vinden in het rapport 'Is de school een sorteermachine?'. Dit rapport is terug te vinden op de website van de Faculteit der Psychologie en Pedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam www.psy.vu.nl.

¹⁰ Education at a Glance 2006, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 1996, Paris, France.

en sleutelfiguren. In het algemeen herkennen ze dit beeld. De professional in Tilburg gaf aan: *“er zijn heel veel scholen voor kinderen met een lager IQ. Echter moet er een groot deel van de jongeren vanwege hun gedrag naar die school, niet vanwege hun IQ. Ze worden daar niet uitgedaagd wat de situatie alleen maar verslechterd: ze worden niet getriggerd in de lesstof. Vervolgens moeten ze naar het AKA omdat ze uitvallen en daar gaat het op eenzelfde manier verder: te laag niveau en klasgenoten die ook lastig gedrag vertonen. Vervolgens vallen ze ook daar van school uit en kunnen ze de komende twee jaar niet meer naar school. Als je uit de AKA uitvalt kan je nergens heen, we drukken met dit huidige systeem de jongeren ‘buiten beeld’ met alle gevolgen van dien”.*

Verkeerde studiekeuze

In de interviews met de professionals kwam naar voren dat een gebrek aan sturing en betrokkenheid vanuit de ouders zorgt dat de jongeren op jonge leeftijd al zoekende zijn naar een passende studie-/loopbaanrichting. Het is niet altijd een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel of verantwoordelijkheidszin, maar wel een gegeven waar aandacht voor moet zijn, aldus de geïnterviewden.

Er is niet één oorzaak te noemen waarom er een gebrek is aan ouderbetrokkenheid bij de studie-/loopbaan begeleiding van jongeren ‘buiten beeld’. In het algemeen is het vanwege een instabiele thuissituatie¹¹, gebrek aan kennis over het onderwijssysteem, irreëel beroepsperspectief en verslechterde verstandhouding tussen ouders en kind.

Verschillende onderzoeken laten zien dat betrokkenheid van ouders bij school, zowel direct als indirect, een positieve invloed heeft op de schoolse ontwikkeling van kinderen (Desforges en Abouchaar, 2003; Lusse, 2011; Menheere en Hooge, 2010; Smit et al., 2006). Al op jonge leeftijd is er directe invloed op de schoolprestaties en het sociale gedrag van kinderen. Fantuzze et al. (2004) constateert dat ouderbetrokkenheid ook invloed heeft op doorzettingsvermogen, receptieve woordenschat (-betekenis van woorden herkennen-) en (probleem)gedrag in de groep. Daarnaast zorgt ouderbetrokkenheid voor het vertonen van positief gedrag door kinderen ten opzichte van volwassenen en leeftijdsgenoten en voor een positieve attitude ten aanzien van leren (McWayne et al., 2004). Hoover-Dempsey en zijn collegae (2005) ondervonden dat ouderbetrokkenheid positief samenhangt met minder schooluitval, hogere onderwijsrendement cijfers en meer deelname aan vervolgonderwijs. Het feit dat er een beperkte ouderbetrokkenheid is bij de groep jongeren ‘buiten beeld’ draagt bij aan de situatie waarin deze jongeren verkeren.

Alle sleutelfiguren gaven aan dat de opvoeding vaak tot de voordeur reikt, tevens is er weinig persoonlijke aandacht thuis omdat de ouder(s) druk zijn met overleven in de hedendaagse samenleving. Sturing en inspiratie is daarom thuis niet altijd aanwezig. In de gezinnen waar de jongeren opgroeien is er niet altijd een oudere broer en/of zus aanwezig die de jongere stimuleert. De sleutelfiguur in Amsterdam gaf aan dat: *“ouders van het idee af moeten dat de kennis en ontwikkeling van de kinderen alleen op school gebeurt. De ouders zijn verantwoordelijk voor de groei en persoonlijke ontwikkeling van het kind, waarbij de kaders liefde en structuur zijn. Ouders*

¹¹ eenouderproblematiek, verslavingsgevoelige omgevingsfactoren , laag opleidingsniveau ouders, hoge sociale druk vanuit de directe omgeving , weinig ouderbetrokkenheid en acceptatie van normoverschrijdend gedrag.

moeten een grotere rol spelen in de ontwikkeling van het kind en het niet blind vertrouwen op het onderwijssysteem."

Jongeren moeten op relatief jonge leeftijd een keuze maken voor een vervolgstudie. Deze studiekeuze beïnvloedt hun toekomstige arbeidsmarktperspectieven en –mogelijkheden (YoungWorks, 2013). Ook de professionals en sleutelfiguren geven aan dat jongeren niet altijd in staat zijn een passende studie te kiezen. Vaak kiezen de jongeren een studie omdat ouders dat willen, zoals economie of administratie, door vrienden die studierichting kiezen of ze een utopisch beeld hebben bij de studie. De sleutelfiguur uit Haarlem zei: *"dit is ook meteen de oorzaak [red. sturing door ouders of utopisch beeld studierichting] waarom veel jongeren switchen of uitvallen van studie."*

Van de tien jongeren die we gesproken hebben zijn er drie die wel bewust een studierichting hebben gekozen. Desalniettemin zijn ook zij uitgevallen. Zo vertelde de jongere uit Arnhem: *"Ik wist vanaf jongs af aan wat ik wilde: koken. Het was voor mij niet moeilijk om een gepaste studie te vinden. Op ROC hadden ze 'koksopleiding' en ik werd meteen aangenomen. Tijdens de koksopleiding liep ik tegen problemen aan zoals niet kunnen koken met varkensvlees en of cursus wijnproeven (Red: religieuze/culturele belemmeringen). Ik bood wel zelf meteen alternatieven aan maar school wilde niet meewerken. Ik werd niet gesteund. Er werd me geadviseerd om te stoppen want 'in kokswereld kan er geen rekening gehouden worden met religieuze/culturele achtergronden'.* Dat deze jongen gestopt is met de opleiding heeft te maken met een combinatie van factoren. Er is gebrek aan kennis bij de docent over de mogelijkheden op de arbeidsmarkt in een veranderende samenleving (er is wel degelijk behoefte aan mensen met deze opleiding) en de onbekendheid met de mogelijkheden van de kwalificatiedossiers. De jongere is uiteindelijk niet begeleid naar een andere opleiding/mogelijkheid. Vraag is wie had hem daarin moeten begeleiden: de school? RMC? Iemand anders? De docent heeft geen alternatieven aangedragen en de jongere heeft daar ook niet om gevraagd. Hij is niet het type jongen dat actief om hulp gaat vragen en uit huis is er weinig kennis van het onderwijssysteem. Vanuit de gemeente en/of school is hem geen ondersteuning geboden wat ervoor gezorgd heeft dat hij 'buiten beeld' is geraakt.

Voortijdig schoolverlaten

De meeste geïnterviewde jongeren zijn hun opleiding gestopt zonder te beseffen hoe groot de studieschuld zou zijn. Andere jongeren sluiten contracten af die ze achteraf niet kunnen betalen. Veel problemen vloeien voort uit niet goed doordachte keuzes die ze op jonge leeftijd hebben gemaakt of voor hen zijn gemaakt. Zo bood het ROC een geïnterviewde jongere een betalingsregeling voor zijn opleiding aan. De jongere ging hiermee akkoord.. Hij ging ervanuit dat de betaling in gelijke termijnen zou zijn. Dit bleek niet het geval: de eerste termijnen waren groter en hij kon dit niet betalen waardoor hij een schuld op bouwde. De jongere in kwestie probeert nu werk te vinden om zijn schulden af te lossen.

Op de arbeidsmarkt

Weinig uitzicht op werk

De grootste uitdaging waar jongeren tegen aanlopen is het tekort aan banen. Er is sprake van een ruime arbeidsmarkt¹². Werkgevers hebben werknemers voor het uitkiezen. Uit onderzoek van de Universiteit van Tilburg blijkt dat de economische crisis de arbeidsmarktkansen van lager opgeleiden aanzienlijk sterker verslechterd heeft dan van hoger opgeleiden, wat kan leiden tot verdringing op de arbeidsmarkt, hoger opgeleiden verdringen middelbaar en lager opgeleiden, maar het kan ook leiden tot een toenemende tweedeling op de arbeidsmarkt (Wilhagen et.al, 2014).

Bijna alle geïnterviewden, inclusief de jongeren zelf, duiden dat het gebrek aan perspectief een van de redenen is waarom jongeren niet werken, zoals een tekort aan passende banen. Het uitblijven van een beloning (baan) werkt demotiverend voor de jongeren.

Discriminatie

Een deel van de jongeren 'buiten beeld' heeft ook te maken met discriminatie en negatieve beeldvorming over hen. Zo kunnen volgens het SCP verschillen in opleidingsniveau en andere kenmerken een deel van het verschil in werkloosheidspercentage verklaren. Ook praktijkstudies (Andriessen et al., 2010) laten zien dat allochtonen vaker moeten solliciteren om werk te vinden dan autochtonen. Dit geldt niet alleen voor werk. Ook bij het vinden van een stage moeten allochtone jongeren vaker solliciteren dan autochtone jongeren (ROA, 2014).

Steeds vaker toont onderzoek aan dat arbeidsmarktdiscriminatie een gegeven is (o.a. SCP, 2007, 2010 en 2012). Sinds de crisis is de werkloosheid onder Marokkaanse Nederlanders het meest toegenomen van alle grote bevolkingsgroepen. 19,6 procent van de Marokkanen is werkloos, tegen 5,7 procent van de autochtonen. In september 2008, toen de crisis losbarstte, was de werkloosheid onder Marokkanen verbeterd tot 5,8 procent, tegen toen 2,8 procent onder autochtonen. Van de Antillianen is nu 19,3 procent werkloos, tegen 15,3 procent van de Turken en 13,9 procent van de Surinamers. De hoge werkloosheid onder niet-westerse allochtonen - oftewel: mensen met ten minste één ouder van Marokkaanse, Surinaamse of andere niet-westerse afkomst - komt mede doordat zij vaker een flexibel contract hebben dan autochtonen, zegt sociologe Monique Kremer van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). *"De banengroei voor de crisis zat hem vooral in tijdelijke werk. Toen de economie instortte, vlogen bijvoorbeeld Marokkanen en Turken er als eerste uit. Dat viel erg tegen, omdat we dachten dat het met deze groepen veel beter ging op de arbeidsmarkt."*

Ook bereiken verhalen uit de praktijk de media¹³. Niet alleen sollicitanten met een 'niet-westerse achternaam' maken minder kans op een uitnodiging voor een sollicitatiegesprek,

¹² De situatie op de arbeidsmarkt waarbij er meer werkzoekenden zijn dan banen. Het aantal openstaande vacatures is kleiner is dan het aantal direct inzetbare werkzoekenden. Oftewel, het aanbod is groter dan de vraag.

¹³ Een voorbeeld is een documentaire dat NPO heeft uitgezonden over de uitdagingen waar jongeren tegenwoordig tegenaan lopen. Streetcornerwork uit Amsterdam probeert een jongeren van Marokkaanse herkomst te bemiddelen richting werk. De documentaire heet *"Yahya en de 222 afwijzingen"*. De documentaire is hier te bekijken: <http://www.npo.nl/artikelen/2doc-yahya-en-de-222-afwijzingen>

maar ook leeftijd en postcode spelen hierin een belangrijke rol (Kennisplatform Integratie en Samenleving, 2016).

Eerdere paragrafen hebben laten zien welke uitdagingen jongeren tegenkomen. Dit zijn algemene uitdagingen waar alle jongeren 'buiten beeld' tegen aanlopen. Deze uitdagingen zijn niet sec gebonden aan herkomst, wat men vaak wel denkt. De geïnterviewde professionals en sleutelfiguren zijn eensgezinds: Herkomst op zich is volgens hen is niet de oorzaak van het 'buiten beeld' raken, maar vergroot de uitdagingen wel. De professional uit Rotterdam gaf aan: *"herkomst is misschien niet de oorzaak van het 'buiten beeld' raken maar speelt wel een rol. Jongeren zijn zich hier ook bewust van. Ze weten dat ze 2-0 achterstaan omdat ze 'Mohammed' of 'Marciano' heten."* De jongere uit Rotterdam zei: *"Met mijn Caribische naam in combinatie met dat ik op Zuid woon hoef ik niet eens te proberen om te solliciteren via een brief. Ik word bij voorbaat al afgewezen vanwege alle wildwest verhalen".* Alle respondenten geloven dat herkomst de kansen op de arbeidsmarkt beïnvloedt. Alle allochtone jongeren geven in de interviews aan dat ze discriminatie hebben meegemaakt. Diverse voorbeelden werden in de interviews aangehaald, zo vertelde de jongere uit Utrecht: *"het is normaal. Het gebeurt met werk, bij clubs, door de politie maar ook in de supermarkt. Vooral toen ik nog een baardje had. Ook als ik in de bus zit. Soms zit de bus helemaal vol, is er plek naast mij, maar blijven mensen toch liever staan ofzo. Misschien ligt het aan mij of kijk ik niet vriendelijk genoeg. Ik weet het niet. Soms raak ik de hoop kwijt. Maar ja het is nou eenmaal zo. Als het gaat om werk solliciteer ik veel liever bij Tanger, dat is een supermarkt opgezet door allochtonen. Ik werd meteen aangenomen."*

Net zoals bij onderwijsinstellingen lopen jongeren ook tegen leeftijdsdiscriminatie op de arbeidsmarkt. In het voorgaande hoofdstuk is dit reeds besproken.

Bij ondersteuning naar werk en inkomen

De jongeren die geïnterviewd zijn voor dit onderzoek zijn allen bekend met de mogelijkheid om een uitkering aan te vragen. Ze kennen het UWV en de loketten bij de gemeente. Alle jongeren hebben op een gegeven moment contact gehad met de gemeente of het UWV. Ze kiezen er echter nogal eens voor om geen ondersteuning naar werk of inkomen aan te vragen. Zij noemen daarvoor de volgende redenen:

Vragen geen ondersteuning vanwege consequenties voor uitkering ouders

Een voorbeeld hiervan is de kostendelersnorm. Dit is een grote uitdaging voor jongeren die wonen in een gezin dat rondkomt van een uitkering. De norm maakt dat jongeren, naar eigen zeggen, geen uitkering of ondersteuning naar werk durven te vragen: de ouders worden door de aanvraag gekort, de jongeren moeten dus gaan bijdragen in de woonkosten waardoor ze weinig geld overhouden om te kunnen voorzien in hun eigen onderhoud. Alle geïnterviewden vertelden dat het een bekend fenomeen is dat de jongere thuis wordt uitgeschreven of zichzelf uitschrijft om problemen te voorkomen. Tijdens de interviews wordt duidelijk dat er bij de gezinnen vaak onvoldoende kennis is van de uitzonderingen¹⁴.

Schulden van de jongeren en dreigende instanties/deurwaarders maken ook dat jongeren worden uitgeschreven, of zichzelf uitschrijven. Dit zorgt voor stresssituaties binnen het gezin bij zowel ouders die werken als ouders die uitkeringsgerechtigd zijn. De professionals en

¹⁴ Bijvoorbeeld: studenten kunnen gewoon BBL volgen zonder dat ouders gekort worden.

sleutelfiguren uit Breda, Tilburg, Eindhoven en Utrecht gaven aan dat ook enkele jongeren (een klein deel weliswaar) vanwege niet-financiële redenen worden uitgeschreven door de ouder(s), zoals: niet gevonden willen worden vanwege criminele activiteiten, vanwege leerplicht, omdat ze onhandelbaar zijn of verkeerde invloed hebben op andere gezinsleden.

Op het moment dat jongeren niet meer ingeschreven staan bij de ouder(s) geven ze in de meeste gevallen geen nieuw adres op. Soms schrijven ze zich tijdelijk in bij familie of vrienden. De professional uit Utrecht sprak hier haar zorgen over uit: *“dit verslechtert de positie van de jongeren alleen nog maar meer. De problemen waar de jongeren mee te kampen hebben, worden alleen maar ingewikkelder en hun afstand tot de arbeidsmarkt en maatschappij groter.”*

Vragen geen ondersteuning vanwege negatieve ervaring/imago gemeenten/UWV

Eerdere negatieve ervaringen met uitkeringsinstanties verhogen, naar zeggen van de geïnterviewden, de drempel om een uitkering of ondersteuning te vragen. Regels, procedures, het ontbreken van persoonlijke begeleiding/maatwerk en bejegening maken dat jongeren het gevoel hebben niet geholpen te worden. Hierdoor stimuleren ze bovendien ook anderen om geen uitkering of ondersteuning aan te vragen.

Zo hanteren gemeenten een zoektijd of inspanningsperiode van 28 dagen voordat een aanvraag voor een bijstandsuitkering in behandeling wordt genomen. Diverse geïnterviewden, inclusief professionals en sleutelfiguren, gaven aan dat zij in de praktijk een langere aanvraagperiode van soms wel acht weken ervaren. De professional uit Arnhem zei: *“Als jongeren zich voor een uitkering melden, staat het water hen vaak al aan de lippen en hebben ze voor hun gevoel al alles geprobeerd.”* Als na het doen van een aanvraag blijkt dat ook documenten niet volledig zijn, wordt het proces nog verder vertraagd. Een reden waarom documenten niet volledig zijn heeft vaak te maken met ontbrekende eigen kracht van de jongeren: ze weten niet waar ze bepaalde documenten op kunnen vragen, sommige documenten kosten geld of ze hebben moeite met het begrijpen en selecteren van de gevraagde documenten.

Verschillende professionals en sleutelfiguren geven aan dat het aanvragen van een uitkering door sommige jongeren als stressvol wordt ervaren. Zo zei de sleutelfiguur uit Amsterdam: *“Je moet je melden, informatie geven, alleen maar bemoeienis. Dat is zwaardere stress dan de stress van ‘buiten beeld’ zijn. Er zijn genoeg manieren om het geldprobleem op te lossen.”* Ook in Tilburg geeft de sleutelfiguur aan dat het voor jongeren aantrekkelijker is om op straat geld te verdienen dan een uitkering aan te vragen, waar allerlei verplichtingen bij komen: *“Er zijn genoeg jongeren die geen uitkering willen. Met name de sollicitatieplicht zonder realistische kans op werk werkt demotiverend. Het heeft voor hun gevoel geen zin. Plus de inspanning staat voor hen niet in verhouding tot de mate waarin hun problemen worden opgelost.”*

Enkele geïnterviewde jongeren hebben wel een uitkering gehad waarbij ze ook een traject naar werk of opleiding hebben gevolgd. Bij allen ontbrak echter een concreet resultaat. Ook de geïnterviewde professionals en sleutelfiguren waren niet te spreken over de grotere hulptrajecten. De sleutelfiguur uit Rotterdam zei: *“vaak is het een gestandaardiseerd proces, is er onvoldoende aandacht voor de sociale omgeving, mist de persoonlijke benadering, kennen de ingezette trajecten de stad en wijk niet noch de situatie van de jongere in kwestie.”* Zo vertelde de jongere uit Arnhem: *“Ik moest overal solliciteren van het UWV. Dat heb ik ook gedaan aangezien ik graag aan het werk wilde. UWV had bij een betonbedrijf een baan voor me gevonden waar ik op geen enkele manier*

geschikt voor was. Ik weeg nog geen 60 kilo. Dat ware grote mannen. Het werk was veel te zwaar voor me. Dat zei de eigenaar ook, dus ben ik gestopt. Ik ben niet meer naar UWV gegaan want ik had niet het idee dat ze me echt verder hielpen. Zelf heb ik uiteindelijk een tijdelijke baan gevonden bij een Afghaanse ondernemer, maar ik wil het liefst weer terug naar school.” Persoonlijke aandacht en maatwerk wordt door de jongeren belangrijk gevonden. De jongeren hebben hulp nodig bij acute problemen. De gestandaardiseerde processen bij de gemeente zijn daar niet op ingericht. Deze bevinding wordt bevestigd in het onderzoek dat de Inspectie SZW (2015) heeft laten uitvoeren naar de uitvoering van de WWB en WW onder jongeren. Dat onderzoek wijst uit dat de dienstverlening vaak aanbodgericht is, wat door de respondenten uit het onderzoek als negatief wordt beoordeeld: *“Het merendeel van de jongeren in zowel de WWB als de WW vindt dat er onvoldoende aandacht is voor hun persoonlijke situatie. Jongeren ervaren persoonlijke aandacht (kan ook via de mail) als motiverend en de Inspectie stelt in haar onderzoek vast dat het bijdraagt aan de zelfredzaamheid bij het zoeken naar werk.”* Datzelfde onderzoek geeft ook aan dat ‘kwetsbare’ jongeren de aangeboden ondersteuning als onvoldoende ervaren. De resultaten van dit onderzoek sluiten aan bij de bevindingen van de geïnterviewde jongeren: de gesproken jongeren hebben vaak multiproblematiek en beschikken niet over genoeg ‘eigen kracht’ en tijd om het hele proces door te gaan, ze hebben op korte termijn financiën en bemiddeling nodig naar bijvoorbeeld schuldeisers.

Ook gingen enkele reacties van geïnterviewde jongeren over bejegening: *“je wordt totaal niet serieus genomen”, “er wordt weinig tot geen empathie getoond voor onze situatie” en “je wordt van het kastje naar de muur gestuurd”*. De jongere uit Den Haag vertelde dat hij nooit een uitkering heeft gehad en het eigenlijk ook niet wilde. Hij wil niet afhankelijk zijn en is gewend om voor zichzelf te zorgen. Zijn situatie was nu echter zo uit de hand gelopen dat hij geen andere uitweg zag, want hij was bang dat hij weer het verkeerde pad op zou gaan als hij geen uitkering en bijkomende ondersteuning zou aanvragen: *“Ik zat vast en de nazorginstelling zei dat ik recht had op een uitkering want de gemeente had speciaal geld vrijgemaakt voor jongeren zoals ik. Ik ben samen met mijn neef naar de gemeente gegaan nadat ik al mijn moed had verzameld. Toen ik daar aankwam vroeg de ambtenaar wat ik er kwam doen, want ik zag er te netjes uit. Ik vond het zo stom de manier waarop hij het zei! Ik kom met moeite, heb eindelijk mijn trots aan de kant gezet om hulp te vragen, doe mijn best om er verzorgd uit te zien en dan krijg ik dit te horen. Ik was echt boos en wilde gelijk weggaan. Gelukkig was mijn neef erbij, die heeft me rustig gemaakt. De grap van alles is dat ik niet eens geld van ze wilde hebben, ik wilde alleen maar begeleiding om op het rechte pad te blijven!”*. Deze ervaring is inmiddels vier weken geleden¹⁵ en hij is nog niet geïnformeerd over de status van zijn aanvraag. In het gesprek is hem verteld dat er contact met hem wordt opgenomen en dat wacht hij af.

Vragen geen ondersteuning omdat ze op straat worden gezien, gehoord en begrepen

De geïnterviewde sleutelfiguren hadden een hele duidelijke visie op status en (h)erkenning: *“Veel jongeren voelen zich niet gehoord en/of begrepen”* terwijl *“Op straat worden ze gezien, gehoord en begrepen. ‘De situatie [waarin de jongeren verkeren] en het gevoel [dat ze daarbij hebben] is onderling herkenbaar en daar wordt naar gehandeld [ze hebben respect en begrip voor elkaar] en problemen worden snel opgelost. Dat dit vaak korte termijn is, maakt op dat moment niet uit.’* De geïnterviewde jongeren ‘buiten beeld’ ervaren veel drempels om de ‘echte’ wereld weer te betreden. Allen hebben ze aangegeven vooral een vertrouwenspersoon nodig te hebben bij wie ze terecht

¹⁵ d.d. 10 maart 2016

kunnen, die hen niet veroordeelt maar gelijkwaardig behandelt en helpt om weer normaal te kunnen participeren.

Inspanningsperiode gemeenten

De procedures van het aanvragen, doorlopen en weer opnieuw inschrijven werkt voor sommige jongeren ook niet mee. Zo vertelde de jongere uit Breda: *“Ik zat in een traject, toen ik tijdelijk werk vond stopte het traject direct. Terwijl ik nog best veel problemen had en het geen vast werk was. Toen mijn tijdelijk contract voorbij was moest ik weer helemaal opnieuw met het traject beginnen. Ik had daar echt geen zin in en ben toen niet meer gegaan.”*

“Ik ben echt fan van SnapChat. Zoveel jongeren gebruiken het. Waarom? Omdat het een kijkje geeft in de echte wereld. Het laat zien hoe dingen er achter de schermen aan toe gaan. Je krijgt hierdoor een heel duidelijk beeld van de organisatie of persoon die je volgt.”

- Jongere ‘buiten beeld’ uit Haarlem

Hoofdstuk 4: Bereiken van jongeren ‘buiten beeld’

Bij de diepte-interviews is uitgebreid gesproken over het bereiken van jongeren ‘buiten beeld’. Dit hoofdstuk geeft inzicht in de methodes en manieren waarop ze bereikt kunnen worden.

Ingrediënten om jongeren ‘buiten beeld’ te bereiken

Er zijn diverse manieren om deze jongeren te bereiken:

- Werk *outreachend*
- Ga naar ontmoetingsplekken
 - Op straat
 - Thuis
 - (In)formele sportscholen
 - In de (muziek)studio
 - Religieuze instellingen (moskeeën en kerken)
 - Coffeeshops
 - Shisha lounges
 - Buurtcentra
 - Kappers (*barbershop*)
- Maak gebruik van de *community* benadering
 - Rolmodellen
 - Vertrouwenspersonen uit de wijk
 - Vertrouwenspersonen uit de moskee/kerk
 - Jeugdpreventieteams
 - Jeugdinterventieteams
 - Straatcoaches
 - *Peers*
- Zet social media in
 - Facebook
 - Instagram
 - Snapchat
 - Vloggen
- Maak persoonlijk contact
- Wees je bewust van je imago en reputatie

Toelichting op ingrediënten om jongeren ‘buiten beeld’ te bereiken

Werk *outreachend*

Alle professionals geven aan *outreachend*¹⁶ te werken en noemen dit “de eropaf-benadering”. Ze gaan de straat op, de wijken in en zoeken de jongeren op in hun eigen omgeving. Sommigen doen dit uit eigen beweging. Anderen, vooral de geïnterviewde professionals die vanuit een gesubsidieerde instantie werken als jongerenwerker, gaan de wijk in. Vaak doen ze dit in

¹⁶ Het hanteren van een werkmethode waarbij actief ingezet wordt op het leggen van contact met de doelgroep, het onderzoeken van de vragen en het motiveren en verwijzen van de doelgroep naar vormen van hulpverlening en-of Maatschappelijke Opvang of anderszins (Encyclo, z.d.)

samenwerking met jeugdpreventie- of jeugdinterventieteams, zodra ze een signaal van een van de instanties krijgen, zoals de gemeente, zorgverleners of de politie.

De sleutelfiguren komen de jongeren tegen in hun dagelijkse bezigheden. Zij doen er niet bewust moeite voor en gaan niet naar ze op zoek. De jongeren komen vanzelf naar hen toe. De sleutelfiguren zijn bekend onder de jongeren en hebben een reputatie opgebouwd in de wijk of gemeenschap. Jongeren kunnen of willen zich met hen identificeren, omdat ze een bepaalde status genieten. Zij kennen de sleutelfiguren vanuit de entertainmentwereld, sport of maatschappelijke betrokkenheid in de wijk. Al deze sleutelfiguren zetten zich in voor jongeren en helpen hen op hun eigen manier. De sleutelfiguren staan bekend als vertrouwenspersoon, iemand die hen helpt. Jongeren die zijn geholpen, sturen nieuwe jongeren aan hen door. De sleutelfiguur uit Almere vertelde in het interview: *“Vroeger werkte ik als horecaportier, toen ben ik als kickboksdocent Almere ingerold. Via-via heb ik gehoord dat ik veel betekend heb voor mijn leerlingen, waardoor ik nu een bepaalde status of een bepaald imago onder de jongeren heb.”*

Ga naar ontmoetingsplekken

Alle geïnterviewden noemden de volgende plekken waar deze jongeren komen: op straat, thuis, bij (in)formele sportscholen, in de (muziek)studio, bij religieuze instellingen (moskeeën en kerken), in coffeeshops, in shishalounges, bij buurtcentra mits er activiteiten voor jongeren zijn, bij de zogeheten buurtkappers (*barber shop*) en bij vertrouwenspersonen, zoals: rolmodellen, sleutelfiguren uit de wijk, sleutelfiguren uit de moskee/kerk, jeugdpreventieteams, jeugdinterventieteams en straatcoaches.

Er is geen overzicht van de ontmoetingsplekken per gemeente. Hierdoor hangt het vinden van de jongeren ‘buiten beeld’ af van de kennis die de professionals en sleutelfiguren hebben. Zij zijn daarom belangrijk voor de gemeenten in het bereiken van deze jongeren.

Maak gebruik van de *community* benadering

“It takes a village to raise a child” zei de Rotterdamse professional. De *community* benadering werkt goed. De *community* benadering houdt in dat je naast de jongere zelf, ook de omgeving van de jongere betreft bij het bereiken en activeren van de jongeren. Dat kunnen voornoemde vertrouwenspersonen zijn, maar ook de ouders. Ook worden bij de *community* benadering de jongeren zelf medeverantwoordelijk gemaakt voor het bepalen en behalen van de doelen. Daardoor groeit het draagvlak en de kans op effect (Verweij Jonker, 2004).

Ouders spelen volgens de geïnterviewden een dubbele rol in het bereiken van de jongeren. Jongeren wonen nog wel vaak thuis, maar hebben niet altijd een goede relatie met de ouders.

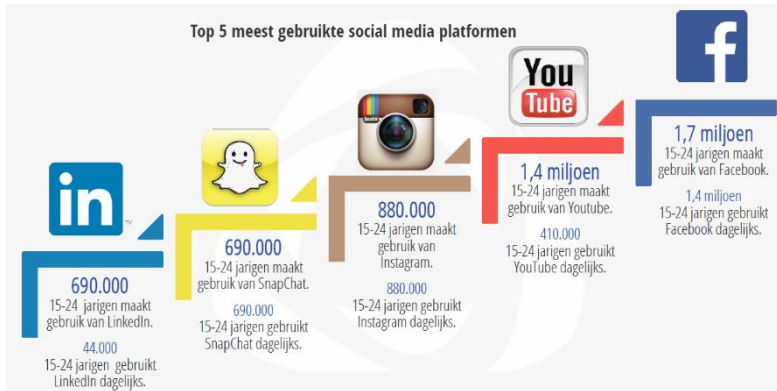
Zet social media in

Alle jongeren zijn verbonden via diverse social media kanalen en WhatsApp. Ze hebben een smartphone die ze opwaarderen met beltegoed. Een deel van de jongeren heeft geen simkaart en gebruikt de telefoon alleen voor het internet via WiFi, die gratis beschikbaar is op openbare plekken of (bij vrienden) thuis.

“Bijna iedereen heeft een smartphone met Instagram, SnapChat en Facebook. Iedereen heeft wel iets. Je kan wel goed reclame maken via Facebook. Ik kom soms dingen tegen op Facebook, dat triggert me.”

- Jongere uit Amsterdam

Jongeren tussen de 19-24 jaar gebruiken drie of vier social media platforms (NewCom, 2015). Facebook is verreweg de populairste met 1,4 miljoen gebruikers per dag, gevolgd door YouTube met 410.000 dagelijkse gebruikers. Andere populaire platforms zijn Instagram (880.000 dagelijkse gebruikers) en SnapChat (690.000 dagelijkse gebruikers). Twitter is vooral onder volwassenen een veel gebruikt medium. Onder jongeren tussen de 19-24 jaar gebruikt 13% dagelijks Twitter.

Naarmate de jongeren ouder worden, gaan ze meer social media gebruiken en verschuiven de populairste platforms. De meeste jongeren tussen de 19-24 jaar volgen niet alleen elkaar, maar ook artiesten en bekende merken via social media (NewCom, 2015). Artiesten zijn het meest

populair (50%), gevolgd door bekende merken (43%) en sportverenigingen (32%). De voornaamste reden om social media te gebruiken is omdat jongeren het leuk vinden, om met anderen in contact te blijven, maar ook om te kijken wat anderen doen en om geen informatie te missen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2015).

Organisaties kunnen social media inzetten om de jongeren te bereiken, echter is het wel belangrijk dat dit op een goede manier gebeurt. Als eerste is het belangrijk om na te gaan wat het doel is: Jongeren informeren of meer activeren? Zoals naar een bijeenkomst komen, of hun mening ergens digitaal achterlaten? Vervolgens moet een strategie worden uitgedacht: Wat is de boodschap? Welke kanalen worden er ingezet? Op welke manier wordt de boodschap verspreid, doen we het zelf of juist via de *community*, of wordt de boodschap verteld door *peers*? Worden jongeren gevraagd om samen sociale media acties te ontwikkelen? Zij kennen immers de eigen doelgroep het beste.

3 ingrediënten voor marketing via social media:

- Betrek de doelgroep in je verhaal**
Starbucks heeft dit gedaan met de populaire #starbucks. De mooiste foto's van de klanten deelden Starbucks op hun account.
- Geef een kijkje achter de schermen**
Jongeren zijn super nieuwsgierig en willen de echte beleving. Ze vinden het leuk om iets te zien wat je normaal niet te zien krijgt. "Een dag in het leven van" is een mogelijke invulling hiervan.
- Deel foto's van beleving**
Nike doet dit door niet alleen foto's van de producten te delen maar de beleving op beeld vast te leggen.

Jongeren zijn kritisch en selectief in wat ze lezen en wie ze op de sociale media volgen. Dagelijks komen er veel prikkels via digitale media bij de jongeren binnen wat ervoor zorgt dat ze kritisch filteren. Het is daarom belangrijk de boodschap of oproep zo te verpakken dat jongeren geïnteresseerd zijn en de boodschap blijft hangen.

Zo vertelde de Haarlemse jongere: “Ik ben echt fan van SnapChat. Zoveel jongeren gebruiken het. Waarom? Omdat het een kijkje geeft in de echte wereld. Het laat zien hoe dingen er achter de schermen aan toe gaan. Je krijgt hierdoor een heel duidelijk beeld van de organisatie of persoon die je volgt”. Volgens Stigo (2016) is het voor organisaties die klanten tussen de 16-34 jaar hebben absoluut de moeite waard om in SnapChat te investeren. SnapChat is immers de snelst groeiende app voor jongeren, met meer dan 500 miljoen gebruikers tussen de 16-24 jaar. SnapChat gaat met name om branding: de moeite die je doet om relevant te zijn. SnapChat is interessant omdat het gezien wordt als het meest ‘echte’ social media platform van vandaag de dag.

Een oplossing voor organisaties om informatie te verspreiden en jongeren te bereiken:

In de gesprekken met de jongeren ‘buiten beeld’ kwam naar voren dat ze onbekend zijn met de procedures rondom het aanvragen van een uitkering of ondersteuning naar werk. Een simpele oplossing is het inzetten van social media, bijvoorbeeld:

- Pakkende filmpjes presenteren die uitleg geven. Gebruik in die filmpjes herkenbare elementen, laat ze door (professionele) jongeren maken en verspreiden.
- Deel ervaringen en leg uit: Wie krijgt wel een uitkering en waarom? Wie niet en waarom niet? Hierdoor wordt de regelgeving duidelijker.
- Laat medewerkers SnapChats maken van hun werkzaamheden, zodat jongeren inzicht krijgen in het reilen en zeilen van de organisatie.
- Film een jongere die het wel is gelukt om een uitkering aan te vragen in het proces van aanvragen.

Diverse geïnterviewde gaven tips hoe de verschillende sociale media kanalen kunnen worden ingezet voor het bereiken van jongeren. Onderstaand een opsomming waar de geïnterviewde jongeren zich in konden vinden:

- **Adverteren via social media**

Facebook wordt door veel jongeren gebruikt en biedt de mogelijkheid om doelgroepen te selecteren op interesses, of advertenties te *boosten* onder bijvoorbeeld vrienden van vrienden van deze jongeren¹⁷.

- **Instagram of Snapchat via rolmodellen**

Rolmodellen bereiken vaak grote groepen jongeren. DJ Khaled is een bekend fenomeen op Snapchat, met ruim 6 miljoen volgers (NRC, 2015). Ook zijn er veel Nederlandse rolmodellen zoals fashionblogger Negin Mirsalehi, Fajah Lourens en diverse sporters en artiesten. Belangrijk is dat deze rolmodellen oprecht zijn in hun ervaring. Ze zijn ooit rolmodel geworden, omdat ze zijn wie ze zijn. Dit moet ondanks hun inzet voor de desbetreffende organisatie zo blijven, want als jongeren door hebben dat een rolmodel niet oprecht is haken ze af.

¹⁷ <https://www.facebook.com/business/>

- **Snapchat**

Ook gemeenten en UWV zouden gebruik kunnen maken van Snapchat om uit te leggen hoe je een uitkering kunt aanvragen of welke ondersteuning geboden wordt bij het vinden van werk. Jongeren hebben in het algemeen geen beeld bij wat overheidsorganisaties doen. Door Snapchat in te zetten kunnen ze letterlijk meekijken.

Snapchat in de praktijk:

Het biedt de mogelijkheid om...

- product/dienst op een andere manier te laten zien;
- meer informatie te geven middels filmpjes en foto's;
- klanten/gebruikers verhalen te laten vertellen;
- volgers direct te contacten via de chatfunctie.

- **Vloggen (video-blog) op Youtube**

De echte vlogger filmt zijn dagelijks leven, zeven dagen in de week. De meest gewone dingen komen dan aan bod, zoals uit bed stappen, scheren, naar de supermarkt gaan. Daarnaast vertelt de vlogger wat er in hem of haar omgaat en wat hij heeft meegemaakt als hij dat niet kan filmen. De vlogger deelt zijn gevoelens met jou, wat hem dwarszit of juist wat hij leuk vindt. De bekendste Nederlandse vlogger is Enzoknol¹⁸. Gemiddeld worden zijn vlogs 400.000 keer bekeken. De overheid kan jongeren uit de doelgroep als vloggers inzetten die hen uitleggen hoe het in zijn werk gaat als je naar een uitkeringsinstantie gaat, of als ze brieven van de uitkeringsinstantie lezen waar ze vragen over hebben (en het antwoord op deze vragen geven. De vlogger kan zo worden ingezet voor een peer- to peer benadering.

Maak persoonlijk contact

Jongeren hebben snel door of iemand oprecht geïnteresseerd is of een eigen agenda heeft. Het is daarom in al het contact met jongeren belangrijk om openheid te geven over de aard van het contact. De geïnterviewde jongeren geven aan oprechtheid en duidelijkheid het meest te waarderen. Daarnaast geven de professionals en sleutelfiguren in de interviews allemaal aan dat een gelijkwaardige basishouding een van de succesfactoren is. Enkele quotes uit de interviews demonstreren dit:

*"Je moet **vertrouwen** in elkaar hebben, **open** en **eerlijk** zijn. Ik zie mijn werk niet als werk, maar doe het echt vanuit mijn hart, ik wil gewoon de jongeren **helpen**."*- Professional uit Eindhoven

*"Ik werk **informeel**, er zit **geen dwang** achter. Niks moet bij mij en dan zie je dat de jongeren vanzelf komen. **Samen** bepalen we het doel. Ik vraag ze hoe hun leven er over 5 of 10 jaar uit moet zien en we kijken samen hoe dit te verwezenlijken is."*- Professional uit Breda

*"Jongeren moeten het gevoel hebben dat het **oprecht** en **persoonlijk** is."*- Professional uit Utrecht

*"Met **respect** benaderen, **zonder druk** op ze te leggen. Toen de jongeren in de wijk me nog niet kenden, reed ik op mijn scooter langs en groette ik ze altijd. Op een gegeven moment krijg je dan respect, helemaal als ze van andere jongeren horen wat ik voor ze heb gedaan."*- Sleutelfiguur uit Almere.

Volgens IPOP (z.d.) zijn belangrijke elementen voor het opbouwen van een vertrouwensband: het oprecht geïnteresseerd zijn in de jongere, investeren in informele momenten, tijd nemen

¹⁸ <https://www.youtube.com/user/EnzoKnol>

en vrij maken voor de jongeren. Professionals moeten zorgen dat ze aanspreekbaar zijn en de jongeren steunen in moeilijke momenten en zichzelf verplaatsen in het referentiekader van de jongere. Dit kan zich in zeer kleine dingen uiten, zoals: buiten werktijden terug te bellen of appen, muziek op te zetten die de jongere leuk vindt of naar de jongere toe te gaan in plaats van de jongere te laten komen. Inleven in de wereld van de jongeren en de bijbehorende uitdagingen is volgens alle geïnterviewden belangrijk voor de motivatie van jongeren want jongeren gaan ervan uit dat de professional weet hoe hun wereld in elkaar zit; dat de professional weet waar de jongeren tegenaan lopen. De sleutelfiguur van Almere gaf aan: *“Jongeren hebben behoefte aan erkenning. Ze willen geaccepteerd worden in hun eigen wereld, maar ook in de samenleving. Als ze tijdens solliciteren hun achternaam noemen worden ze niet aangenomen, zelfs niet als pizzakoerier. Ze moeten altijd een stapje meer doen en dat geef ik ze ook terug. Dat zou niet moeten, maar het is toch realiteit. Ik vind het niet leuk maar ik moet het ze wel vertellen want anders komen ze niet verder.”*

Wees je bewust van je imago en reputatie

De geïnterviewde jongeren hebben allemaal op een bepaald moment contact met de gemeente of UWV gehad; telefonisch of aan het loket. Dit betekent dat ze ooit in beeld zijn geweest bij de uitkeringsinstanties. Uitkeringsinstanties worden door de jongeren echter gezien als organisaties met een eigen agenda; zij hebben niet het idee dat deze organisaties er zijn om jongeren te helpen. De basishouding richting deze organisaties is daarom sceptisch. Zo geeft de jongere uit Amsterdam aan dat hij geen vertrouwen heeft in de overheid: *“Ik heb niet echt vertrouwen in de overheid. Ze denken aan zichzelf. Als je het systeem niet kent, ga je het niet redden.”* De geïnterviewde jongeren die zelf (nog) geen ervaring met instanties hebben, kennen vooral de negatieve ervaringen die rond gaan en horen van anderen hoe ontevreden ze zijn. *“Ze (red: vrienden) adviseerden mij niet naar het Jongerenloket te gaan omdat ze toch niet helpen”* zei de jongere uit Eindhoven. Het slechte imago van overheidsinstanties leeft niet alleen bij jongeren. Onderzoek van Werknemersbijdeoverheid.nl, (z.d.) toont aan dat ambtenaren door het brede publiek niet als daadkrachtig en doortastend worden gezien.

Ook de geïnterviewde professionals hebben zelf weinig goede ervaringen met de instanties; Velen van hen geven aan directe contacten bij deze organisaties te hebben waardoor ze bepaalde zaken (sneller) geregeld krijgen. De professionals geven aan dat dat erg prettig werkt, omdat diegene dan net dat ene stapje extra kan doen. De jongeren in kwestie hebben deze lijntjes niet en zijn afhankelijk van de interventies van de medewerkers aan de balie. Zo vertelde de professional uit Almere: *“De manier van praten van die mensen die daar werken is soms heel negatief. Ik was meegegaan met iemand. Ik ben heel rustig en ik kan mezelf verwoorden. Maar als je kijkt hoe ze tegen jongeren doen dan is dat.... Het probleem is dat jongeren zich niet kunnen verwoorden. Het lijkt wel of de baliemedewerkers dit ruiken en meteen in een soort van patroon komen van ‘weer zo een uitkeringstrekker’. Mensen moeten zich in zo’n baan dienstbaar opstellen. Jongeren vragen geen uitkering aan omdat het ze leuk lijkt, maar omdat ze het nodig hebben.”*

Sleutelfiguren en professionals zouden een rol kunnen vervullen om het beeld dat jongeren hebben van overheidsinstanties bij te stellen. Zij kennen de jongeren en kunnen hen helpen hun weg te vinden in het contact met overheidsorganisaties. Dan blijkt er, voor de jongeren, vaak veel meer mogelijk te zijn dan gedacht. De geïnterviewde sleutelfiguren gaven aan graag ingezet en betrokken te willen worden. Zij zouden de schakel kunnen zijn tussen de overheidsinstanties en de jongeren, omdat zij beide werelden kennen en begrijpen en hierop

in kunnen spelen. Zij kunnen een brugfunctie vervullen en in het proces ondersteunen daar waar nodig.

“Jongeren zoals ik moet je inzetten om de jongere generatie niet dezelfde fouten te laten maken. Ze moeten iemand achter hun hebben staan die hun steunt en met wie ze zich kunnen identificeren.”

- Jongere 'buiten beeld' uit Den Haag

Hoofdstuk 5: Activeren

Een onderdeel van activeren is de motivatie. Vanuit de psychologie zijn er geen ongemotiveerde mensen. Afhankelijk van de context, situatie of gevolgen is iemand wel of niet gemotiveerd. Vaak is motivatie gekoppeld aan een bepaald doel (van der Veen en Goijarts, 2012).

Alle geïnterviewde professionals en sleutelfiguren geloven dat de jongeren gemotiveerd zijn, ze willen allemaal 'iets'. De geïnterviewde jongeren geven aan dat dat 'iets' uiteindelijk huisje, boompje, beestje is. Om dat te bereiken willen ze graag weer naar school en/of werken. Ze willen (weer) onderdeel van de samenleving zijn. Ze zijn gemotiveerd om iets van hun leven te maken, maar lopen tegen dichte deuren aan. Ook zijn ze vaak teleurgesteld wat maakt dat ze kritisch en sceptisch voor interventies en hulp zijn. De jongere uit Rotterdam zei: *"wie zegt dat het dit keer wel gaat helpen?"* Een vraag die hier om de hoek komt kijken is: Wat is er voor nodig om dit vertrouwen, en de bijbehorende zichtbare motivatie, weer terug te winnen?

"Ik ken maar heel weinig jongeren die zeggen dat ze geen toekomst willen zoals werken of naar school gaan. Die zijn er wel, maar heel weinig. Dan zijn ze óf verslaafd óf heel bewust bezig met criminaliteit. Over het algemeen zeggen jongeren- ja je hebt gelijk en ja ik wil, maar hoe dan?"

-Professional uit Tilburg

Ingrediënten om jongeren 'buiten beeld' te activeren

- Leef je in en maak gebruik van hun interesses
- Laat het verleden het verleden
- Maak de jongere medeverantwoordelijk
- Wees positief en behandel de jongere gelijkwaardig
- Wees duidelijk
- Wees bereikbaar
- Vier successen
- Maak gebruik van de *community* benadering
- Zet rolmodellen in als liaison
- Zet *peers* in

Toelichting op ingrediënten om jongeren 'buiten beeld' te activeren

Leef je in en maak gebruik van hun interesses

Als professional is het belangrijk om met jongeren in gesprek te gaan en erachter te komen wat hen beweegt, zodat daar op ingespeeld kan worden.

In het hoofdstuk over oorzaken van 'buiten beeld' raken is er een voorbeeld gegeven van een jongere uit Arnhem. De jongere vindt het heel leuk om Afghaans te koken met familie. Om die reden is hij ooit met de koksopleiding gestart. Door eerder aangegeven redenen is hij met de opleiding gestopt. Desalniettemin vindt hij koken nog steeds erg leuk en zou hij er graag verder in willen, maar hij weet niet goed hoe. Als professional kan je koken als startpunt

nemen om deze jongere te activeren. Ontleed het 'koken' en onderzoek wat hij er zo leuk aan vindt. Welke aspecten maken dat hij het graag doet? In welke beroepsgroepen of functies zou hij de elementen die hij leuk vindt aan koken nog meer tot uiting kunnen laten komen?

Zoals eerder aangegeven in de profielomschrijving van jongeren 'buiten beeld' hebben ze in het algemeen interesse in muziek, sport, documentaires en in *motivational speeches*. Jongeren geven aan dat door te sporten hun stress vermindert, hun eigenwaarde groeit en ze zich iets beter voelen al is het alleen op dat moment. Muziek is een fijne afleiding dat ze houvast, inspiratie en hoop biedt. Daarnaast kunnen ze middels muziek hun emoties uiten. Ook kijken ze graag naar documentaires om dingen te leren en *motivational speeches* om zichzelf gemotiveerd te houden. Professionals kunnen deze interesses ook inzetten voor het activeren van jongeren. Zo is in Eindhoven kickboksen onderdeel van de aanpak, in Haarlem gebruikt de sleutelfiguur basketbal en in Rotterdam wordt veelal gebruik gemaakt van voetbal. In Tilburg heeft de organisatie waar de professional werkt een (muziek)studio gebouwd waar jongeren samen muziek kunnen maken. Jongeren komen in contact met professionals omdat ze willen sporten of muziek willen maken; de jongeren komen voor hun interesse en niet omdat ze een hulpvraag hebben. De professionals geven aan dat het contact laagdrempelig is en puur is gericht op het contact. Ze vragen hoe het met de jongere gaat, geven ze tips over de sport of muziek en gaan verder niet de diepte in. Na een of twee keer langs te zijn gekomen gaat de jongere vaak vanzelf praten over de dingen die hem/haar dwarszitten en legt hij/zij een hulpvraag bij de professional neer. Door de opgebouwde vertrouwensband voelen de jongeren zich veilig en gehoord. Als de jongere er niet zelf mee komt vragen de geïnterviewde professionals hoe het met de jongere gaat, of er iets is waar de jongere hulp bij nodig heeft of wat de jongere nog meer zou willen doen naast bijvoorbeeld muziek.

Tips om op laagdrempelige manieren interesse te tonen:

- Knoop een gesprek aan dat niet gebonden is aan de werksituatie. Stel oprechte vragen die je niet persé hoeft te stellen.
- Ga op zoek naar gemeenschappelijke interesses. Merk bijvoorbeeld dingen op zoals: nieuwe schoenen, oorbellen, een leuke trui, nieuw kapsel, etc. Let op: intonatie is belangrijk. Een 'negatief' waardeoordeel werkt averechts.
- Vertel een persoonlijke anekdote. Laat zien dat je ook mens bent
- Verplaats je in hem/haar; hoe zou jij je voelen als je hem/haar was?

Laat het verleden het verleden

In het hoofdstuk over oorzaken waarom jongeren 'buiten beeld' raken kwam onder andere naar voren dat het verleden van de jongeren hen achtervolgt. Jongeren die op dit moment 'buiten beeld' zijn, hebben vaak een verleden waarin ze minder slimme keuzes gemaakt hebben of 'moesten' maken. Het werkt averechts om jongeren te veroordelen op eerder gemaakte keuzes en gedrag. Door bepaalde gebeurtenissen in het verleden lopen jongeren op twintigjarige leeftijd al rond met labels als: zorgjongere, jongere met een rugzakje, schooluitvaller, lastige jongere, wanbetaler, enzovoorts. Deze labels zitten hen in de weg.. De professional uit Utrecht zegt: "Ze krijgen maar weinig kansen onze jongeren. Als ik te laat kom is het niet erg, maar als mijn jongeren een keer te laat komen hebben ze een probleem. Dat komt omdat ze hun verleden meedragen." Jongeren willen graag een tweede kans.

Voor overheidsinstanties is het niet altijd mogelijk om het verleden het verleden te laten want uitvoerders zijn gebonden aan regels en procedures. Toch is het mogelijk om op een laagdrempelige manier jongeren tegemoet te komen. Door bijvoorbeeld een dossier niet direct te sluiten na niet te zijn verschenen op een afspraak, of door jongeren zonder postadres een (tijdelijk) postadres te geven zodat ze naar school kunnen gaan, actief kunnen solliciteren of een uitkering kunnen aanvragen.

Maak de jongere medeverantwoordelijk

In de activering van jongeren is het belangrijk om jongeren medeverantwoordelijk te maken voor het aanpakken en oplossen van problemen. Zo geeft de professional uit Rotterdam aan: *“een wijk kan je alleen aantrekkelijker maken voor jongeren als jongeren zelf actief meedenken en meedoen. Alleen dan heeft het een kans van slagen.”* Jongeren weten heel goed wat ze willen en zijn gemotiveerd iets te doen. Voor de activatie is het daarom belangrijk om ze autonomie en keuzevrijheid te geven. De professional uit Almere geeft aan hoe hij het doet: *“Wat doe ik anders? Ik laat de keuze aan hen. Beginnend bij hoe, waar en wanneer ze willen afspreken. Vervolgens bespreek ik de kaders van de mogelijkheden en laat ik aan hen over hoe dit precies in te vullen.”* De jongeren moeten het gevoel hebben dat ze samen met de professional aan de oplossing werken. Dat draagt bij aan hun gevoel van eigenwaarde, motivatie en activatie.

In de gesprekken gaven de geïnterviewde jongeren aan dat ze soms het gevoel hebben dat de contactpersonen vanuit organisaties hen dingen opleggen. Het voorbeeld van de jongere uit Arnhem in hoofdstuk 3 demonstreert dit: hij vond zichzelf niet geschikt voor in de bouw omdat hij te klein en mager is, echter werd hij door zijn contactpersoon aan een aannemer voorgesteld voor werk in de bouw.

Wees positief en behandel de jongere gelijkwaardig

Een positieve insteek hangt erg samen met het focussen op de mogelijkheden. Zoals *motivational speaker* Stedman Graham zegt: *“Je bent niet je omstandigheden, maar je mogelijkheden.”* Daarnaast is het volgens diverse professionals en sleutelfiguren belangrijk jongeren gelijkwaardig en respectvol met een warme en open houding te benaderen. De sleutelfiguur uit Amsterdam omschrijft het als volgt: *“Hoe jongeren in beweging te krijgen? Door ze te behandelen als een volwaardig mens.”*

Wees duidelijk

In de verhalen van de jongeren en professionals zijn veel voorbeelden gegeven waarbij onduidelijkheid over het proces of de ondersteuning maakte dat het contact met een hulpverlener of ondersteunende instantie niet goed verliep. Zo vertelt de jongere uit Utrecht: *“Ik heb nazorg aangeboden gekregen dus ik heb mijn gegevens achter gelaten. Ik heb aangegeven dat ik wat van mijn leven wil maken. Maar ik heb niks meer van ze gehoord. Ze hebben geen contact meer opgenomen.”* Inmiddels is hij zes weken verder en wacht deze jongere nog op een bericht. In het gesprek met de interviewer gaf hij aan zelf contact op te willen nemen. Toen de interviewer doorvroeg, kwam naar voren dat hij niet wist naar wie hij moest vragen en wat hij precies moest zeggen.

In het algemeen zijn jongeren 'buiten beeld' al vaker teleurgesteld. Daarom is het voor deze doelgroep extra belangrijk om te doen wat je zegt. Wees duidelijk, eerlijk en maak geen valse beloftes want dan bent je ze kwijt.

Wees bereikbaar

Bereikbaarheid wordt door de professionals als belangrijke reden genoemd in het kunnen activeren van jongeren. Telefonische gesprekken maken het voor jongeren lastig om contact op te nemen: ze moeten onthouden om op een bepaald tijdstip te bellen. Vaak vergeten ze dit door bepaalde omstandigheden. Het is daarom belangrijk om flexibeler te zijn. Organisaties kunnen de eerdergenoemde *social media* en WhatsApp inzetten om voor jongeren bereikbaarder te zijn. Jongeren zelf gebruiken veel WhatsApp om met elkaar in contact te blijven, als organisatie kan je hierop inspelen door bijvoorbeeld een WhatsApp lijn in te lassen waarbij jongeren op alle tijden vragen kunnen stellen, die vervolgens binnen kantooruren wordt beantwoord. Een andere mogelijkheid is Facebook; biedt een chatfunctie aan waar twee gebruikers met elkaar in gesprek kunnen treden. Jongeren zouden hier hun vragen kunnen stellen die de medewerkers van de overheidsinstantie vervolgens direct, of op een later moment, beantwoordt.

De geïnterviewde professionals zeggen dat professionals duidelijk aan moeten geven wanneer, waar en hoe ze het beste te bereiken zijn, ook buiten kantooruren. Zo gaf de professional uit Tilburg aan: *"Ik krijg heel regelmatig in het weekend om 12 of 1 uur nog appjes, dan check ik even of het dringend is. Als het niet dringend is zeg ik dat ik er later op terug kom, als het wel dringend is ga ik er gelijk achteraan."*

Vier successen

Om de motivatie hoog te houden is het belangrijk om ook (kleine) behaalde resultaten te vieren. De jongeren moet het gevoel hebben dat ze vooruit komen. De professional uit Breda doet dit heel bewust, door behaalde doelen groots te vieren met een officiële ceremonie en zelfgemaakte certificaten: *"Ik heb een diploma-uitreiking groots gevierd. Het stelde eigenlijk echt niks voor, we maken de medailles gewoon zelf. Maar voor de jongeren is het alles. Eindelijk hebben de jongeren iets behaald, iets afgemaakt. Ze staan daar zo trots als een pauw. Ik probeer ook altijd de lokale pers erbij te betrekken, om het positieve met ze te vieren en positieve voorbeelden te delen"*.

In de eerdere hoofdstukken werd duidelijk dat het bieden van perspectief belangrijk is. Bijna alle geïnterviewden, inclusief de jongeren, duiden dat het gebrek aan perspectief een van de redenen is waarom jongeren 'buiten beeld' zijn. Wanneer jongeren geactiveerd moeten worden, met name jongeren die al diverse teleurstellingen hebben meegemaakt, is het belangrijk om samen een stip op de horizon te bepalen, zoals een leerwerkplek of een stage, én om tussentijdse haalbare mijlpalen te definiëren. Het behalen van tussentijdse mijlpalen voelt als een succes, waardoor het gemakkelijker is om jongeren geactiveerd te houden.

Eerder onderzoek (YoungWorks, 2014) toont aan dat jongeren van nature vrij ongeduldig zijn. Door de ontwikkeling waarin hun brein verkeert, kunnen zij niet ver vooruit kijken en plannen. Ze willen snel resultaat. Door tussentijdse resultaten te boeken, krijgt een jongere het gevoel vooruit te komen wat bijdraagt aan de motivatie en activering. Al is het maar een klein resultaat, jongeren moeten het idee hebben dat hun (tijds)investering zinvol is. Jongeren willen direct aan de slag. Zorg dat ze niet eerst bijvoorbeeld drie maanden moeten wachten voordat

ze mee kunnen doen aan een activiteit/traject, want dan zijn ze het vertrouwen in u en hun motivatie kwijt. Zonde en onnodig!

Maak gebruik van de *community* benadering

Ook voor het activeren van jongeren is de *community* benadering een effectieve methode om in te zetten. Zie voor een beschrijving het vorige hoofdstuk.

Zet rolmodellen in als *liaison*

De geïnterviewde jongeren typeren een rolmodel als iemand met wie ze zich kunnen identificeren. Een rolmodel staat op een positie die de jongere graag wil bereiken. Ze kunnen uit dezelfde wijk komen, eenzelfde herkomst hebben of een positie bekleden die de jongere zou willen bekleden. Een rolmodel kan ook een volwassene, of oudere jongere, zijn die nu ergens staat waar hij níet had willen staan; iemand die inzicht biedt in de gevolgen van de keuzes die ze hebben gemaakt. Een dergelijk rolmodel kan jongeren behoeden voor mogelijk te maken fouten en hen inspireren om het niet zoals hen te doen. De jongere uit Den Haag, geeft aan dat hij dat graag als rolmodel ingezet zou willen worden om andere jongeren te behoeden voor de fouten die hij heeft gemaakt: *“De jongeren kan je motiveren met iemand als ik. Ik heb bijna alles al meegemaakt. Als ik de tijd kon terugdraaien zou ik vanaf mijn 14e of 15e keihard aan het studeren zijn en me niet laten verleiden tot bepaalde keuzes. Jongeren van 19/20 denken dat ze nog hun hele leven voor zich hebben, dus die maken zich niet druk. Maar de tijd vliegt. Iemand zoals ik moet je inzetten om de jongere generatie niet dezelfde fouten te laten maken. Ze moeten iemand achter hen hebben staan die hen steunt. Als ze weten dat er iemand is die hen helpt en steunt, dan gaan ze wel.”*

Voor het activeren van jongeren ‘buiten beeld’ is het voor overheidsinstanties belangrijk om rolmodellen en sleutelfiguren in te zetten die zowel het vertrouwen van de jongeren hebben als de wereld van de overheid kennen. De sleutelfiguur uit Tilburg gaf aan dat hij nu voor een 17-jarige jongen in contact is met een mbo-instelling omdat hij daar een opleiding wil volgen. De jongere is eerder afgewezen, omdat hij voortijdig schoolverlater is. De sleutelfiguur is nu in gesprek met de school om te kijken of er toch mogelijkheden zijn voor toelating. Ook de sleutelfiguur in Almere vervult een actieve rol in ondersteuning van jongeren. Hij ondersteunt een jongere in het doen van een uitkeringsaanvraag. De sleutelfiguur heeft de jongere geholpen met het invullen van de papieren en het bij elkaar zoeken van de benodigde documenten.

Zet *peers* in

Onderzoek (YoungWorks, 2014) heeft uitgewezen dat jongeren erg gevoelig zijn voor groepsdruk en andere jongeren. Jongeren volgen diverse rolmodellen zowel on- als offline. Ze spreken hun eigen taal, vinden dezelfde dingen interessant, zien er hetzelfde uit en de jongeren kan zich met de *peer* identificeren. Aangezien jongeren het vertrouwen in de overheid en andere instanties vaak kwijt zijn geraakt, kan een methode als *peer-to-peer* goed werken. Contact is vaak intensiever en gemakkelijker beschikbaar, omdat ze bijvoorbeeld dezelfde social media platformen gebruiken en na 17.00 uur ook bereikbaar zijn.

Vaak vinden jongeren het ook fijn om iets terug te doen voor andere jongeren. Een oud-jongere ‘buiten beeld’ uit Amsterdam: *“Ik heb zelf een beetje een raar verleden gehad, ik zou het een*

ander niet gunnen. Als ik je toekomst kan verbeteren door je een beetje te helpen, waarom niet?(...) Je neemt het eerder van iemand aan die er zelf is geweest. Ik merk dat ik best wel veel invloed op de jongeren heb. Ze kijken echt naar me op zeggen de professionals om mij heen."

“Je bent niet je omstandigheden, maar je mogelijkheden.”

- Stedman Graham, *motivational speaker*

Bronnen

Centraal Bureau voor de Statistiek (z.d.) *Bij brief aanpak jeugdwerkloosheid factsheet cbs*. 11 april 2016: <file:///C:/Users/carmen/Downloads/bijlage-3-bij-brief-aanpak-jeugdwerkloosheid-factsheet-cbs.pdf>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2013) *Jongeren 'buiten beeld'*. 11 april 2016: <file:///C:/Users/carmen/Downloads/2015-onzichtbare-jongeren-in-nederland.pdf>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2015) *Jongeren over sociale media*. 4 januari 2016: <http://www.kidsenjongeren.nl/wp-content/uploads/2015/11/CBSjongerenoversocialemedia.pdf>

College rechten van de mens (2013) *Jaarverslag 2013*. 11 april 2016: <https://www.mensenrechten.nl/publicaties/detail/34310>

Desforges, C. en Abouchaar, A. (2003) *The impact of parental involvement, parental support and family education op pupil achievements and adjustments: a literature review*. 11 april 2016: http://bgfl.org/bgfl/custom/files_uploaded/uploaded_resources/18617/Desforges.pdf

Encyclo (z.d.) *Outreachend werken*. 11 april 2016: <http://www.encyclo.nl/begrip/Outreachend%20werken>

Hoover-Dempsey, K., Walker J. M. T., Sandler, H. M., Whetsel, D., Green, C. L., Wilkins, A. S. en Closson, K. (2005) *Why do parents become involved? Research findings and implications*. 14 april 2016: <http://www.vanderbilt.edu/peabody/family-school/papers/Hoover-Dempsey2005.pdf>

Lusse, M. (2011) *Thema ouderbetrokkenheid*. 11 april 2016: <http://www.lob4mbo.nl/files/Ouderbetrokkenheid-def.pdf>

McWayne, C. Hampton, V. Fantuzzo, J., Cohen, H. L. and Sekino, Y. (2004) *A multivariate examination of parent involvement and the social and academic competencies of urban kindergarden children*. 14 april 2016: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pits.10163/pdf>

Menheere, A. en Hooge, E. (2010) *Ouderbetrokkenheid in het onderwijs*. 11 april 2016: http://www.lob4mbo.nl/files/Ouderbetrokkenheid_in_het_onderwijs.pdf

Smit, F., Fluiter, R. en Driessen, G. (2006) *Literatuurstudie ouderbetrokkenheid in internationaal perspectief*. 11 april 2016: http://www.swpbs.nl/files/140/literatuurstudie_ouderbetrokkenheid_internationaal1%5B1%5D.pdf

Fantuzze, J., McWayne, C en Perry, M. A. (2004) *Multiple dimensions of family involvement and their relations to behavioral learning competencies for urban, low-income children*. 23 maart 2016: <http://eportfoliocathymendoza.pbworks.com/f/Fantuzzo.pdf>

Feijt, A. (2013) *Basiskennis onderzoek: Kwalitatief onderzoek, wat is het en waarom doen we het?* 10 januari 2016: <http://www.rcompany.nl/basiskennis-onderzoek-kwantitatief-onderzoek-wat-is-het-en-waarom-doen-we-het/>

Forum (2007) *De glazen bol: Cito-score en schooladvies*. Verslag van de bijeenkomst. 13 april 2016: http://www.onderwijsconsument.nl/wordpress/wp-content/uploads/forum_glazenbol_verslag.pdf

Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2015) *Buitenspel. De uitvoering voor jongeren in de WW of bijstand*. 11 april 2016: http://www.inspectieszw.nl/Images/Buitenspel_tcm335-365579.pdf

Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2015) *Jongeren buiten beeld*. 10 maart 2016: http://www.inspectieszw.nl/Images/Jongeren-buiten-beeld_tcm335-365583.pdf

IPOP (z.d.) *Vertrouwen creëren*. 10 maart 2016: <https://ipopinfo.wordpress.com/de-basisfase-theorie-en-praktijk/begeleidershouding/een-vertrouwensband-opbouwen/het-vertrouwen-winnen/>

Kennisplatform integratie en samenleving (2016) *Een stagiair met hoofddoek weigeren, is dat discriminatie?* 11 april 2016: <http://www.kis.nl/artikel/een-stagiair-met-hoofddoek-weigeren-dat-discriminatie>

MBO Today (z.d.) *Kwetsbare jongeren onnodig geweigerd op mbo-scholen*. 8 maart 2016: <http://mbo-today.nl/kwetsbare-jongeren-onnodig-geweigerd-op-mbo-scholen/>

NewCom Research & Consultancy (2015) *Nationale Social Media onderzoek 2015, jongeren 15 t/m 24 jaar*. Amsterdam.

NOS (2015) *Mbo scholen blijven kwetsbare jongeren weigeren*. 8 maart 2016: <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2049454-mbo-scholen-blijven-kwetsbare-jongeren-weigeren.html?title=mbo-scholen-blijven-probleemjongeren-weigeren>

NRC (2015) *Jeugdwerkloosheid daalt, maar nog niet op niveau van voor de crisis*. 11 april 2016: <http://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/30/jeugdwerkloosheid-daalt-maar-nog-niet-op-niveau-van-voor-de-crisis>

NRC (2016), *Waarom jongeren van Snapchat houden*. 8 maart 2016: <http://www.nrc.nl/nieuws/2016/03/04/waarom-jongeren-van-snapchat-houden>

Right marktonderzoek (z.d.). *Kwalitatief onderzoek*. 11 april 2016: <http://www.rightmarktonderzoek.nl/methoden-onderzoek/kwalitatief-onderzoek>

Rijksoverheid (2016) *Minder jongeren voortijdig van school*. 8 maart 2016: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/02/15/minder-jongeren-voortijdig-van-school>

Salverda, W. (2015) *De positie van laagopgeleide jongeren: geen werk, geen uitkering, geen beleid*. 11 april 2016: file:///C:/Users/carmen/Downloads/Commentaar_t.b.v._hoorzitting-rondetafelgesprek_jeugdminimumloon_d.d._14_oktober_2015.pdf

Sociaal Cultureel Planbureau (2007) *Discriminatiemonitor 2007*. 14 april 2016: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2007/Discriminatiemonitor_niet_westerse_allochtonen_op_de_arbeidsmarkt_2007

Sociaal Cultureel Planbureau (2010) *Discriminatiemonitor niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt 2010*. 14 april 2016: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2010/Discriminatiemonitor_niet_westerse_migranten_op_de_arbeidsmarkt_2010

Sociaal Cultureel Planbureau (2012) *Op achterstand*. 14 april 2016: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Op_achterstand

Stigo (2016), *Snapchat Marketing: de 'geheime formule' uitgelegd*. 10 maart 2016: <http://www.stigo.be/snapchat-marketing-de-geheime-formule/>

Tilburg University (2014) *Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt*. 13 april 2016: https://www.tilburguniversity.edu/upload/dba8067e-97ae-484f-8c50-eeeb47d6c57b_jeugdwerkloosheid%20ReflecT%20maart%202014.pdf

Veen, van der M. en Goijarts, F. (2012) *Motiverende gespreksvoering voor sociaalagogisch werk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum

Verweij Jonker (2004), *Nos Saude, gezondheidsbevordering in de Kaapverdiaanse gemeenschap*. 8 maart 2016: http://www.verweij-jonker.nl/doc/participatie/D9972225_def.pdf

Wikker (z.d.), *Wat is een vlogger?* 10 maart 2016: <http://www.wikker.nl/wat-is-een-vlogger/>

Wilhagen, T., Peijen R., Dekker, R., en Bekker, S. (2014) *Het perspectief van jongeren op de Nederlandse arbeidsmarkt: Arbeidsmarktintrede, dienstverbandtransities, aansluiting vanuit het onderwijs*. 14 april 2016: https://pure.uvt.nl/ws/files/7189065/jeugdwerkloosheid_ReflecT_maart_2014.pdf

Youngworks (2014), *Motivatie binnenste buiten*, Antwerpen, België: Kosmos.

Youngworks (2013), *Het puberbrein binnenste buiten*, Antwerpen, België: Kosmos.

Bijlage: Geanonimiseerde respondentlijst

De interviews zijn uitgevoerd in: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, Tilburg, Almere, Breda, Eindhoven, Haarlem en Arnhem. In totaal zijn er 30 interviews afgenomen op locatie. In iedere gemeente zijn drie personen geïnterviewd:

- een professional die met jongeren 'buiten beeld' werkt;
- een sleutelfiguur die (onbetaald) actief is dan wel in contact staat met deze jongeren;
- een (oud) jongere 'buiten beeld' die woonachtig is in de desbetreffende gemeente.

In onderstaande tabellen zijn de respondenten geanonimiseerd opgenomen

Professionals

Stad	Omschrijving
Almere	Jongerenwerker
Amsterdam	Jongerenwerker en heeft eigen stichting
Arnhem	Sociaal werker vanuit een stichting
Breda	Sociaal werker vanuit eigen onderneming
Den Haag	Sociaal werker vanuit een stichting
Eindhoven	Jongerenwerker
Haarlem	Jongerenwerker
Rotterdam	Jongerenwerker
Tilburg	Jongerenwerker
Utrecht	Jongerenwerker

Sleutelfiguur

Stad	Omschrijving
Almere	Vanuit de sportschool (boksen)
Amsterdam	Vanuit de wijk (Zuidoost)
Arnhem	Vanuit de sportschool (boksen)
Breda	Vanuit een eigen stichting
Den Haag	Vanuit gemeenschap
Eindhoven	Vanuit de sportschool (boksen)
Haarlem	Vanuit de gemeenschap
Rotterdam	Vanuit de wijk (Zuid)
Tilburg	Vanuit de gemeenschap
Utrecht	Vanuit de gemeenschap

(Oud)jongere 'buiten beeld'

	Leeftijd	Woonsituatie	Adres	Gezinssituatie	Studie	Werk	Uitkering	Schulden
Almere	24	Bij ouders	Thuis	Ouders werken niet, ziektewet en WAO. Zus is uitwonend en momenteel zwanger.	MBO1	Wil werken, wordt nergens aangenomen	Nee	Nee
Amsterdam	23	Bij moeder	Postadres	Moeder zit thuis en broer doet verkeerde dingen. Zus is serieus bezig met school	MBO3	Wil werken, wordt nergens aangenomen	Ja, nu middels ondersteuning gekregen	Ja
Arnhem	22	Bij ouders	Thuis	Ouders werken beide, zus studeert en is net uit huis	MBO1	Wil werken maar wordt niet aangenomen. School ook een optie maar tot nu toe niet aangenomen	In aanvraag maar weet stand van zaken niet.	Nee
Breda	27	Bij moeder	Thuis	Woont met moeder en broertje samen. Moeder werkt.	MBO2	Ja gedaan, als heftruck chauffeur. Rijbewijs zelf betaald. Komt nu niet meer aan een baan.	Nee, in een traject gezeten maar werd overgeplaatst naar andere groep door leeftijden moest weer opnieuw beginnen.	Ja
Den Haag	25	Geen vaste plek	Geen	Ouders met pensioen, ze zijn teleurgesteld door detentie. Broertje doet het goed.	VMBO	In het verleden gewerkt en zou nu weer willen werken maar moet VOG overleggen wat hij niet kan betalen.	In aanvraag maar weet stand van zaken niet.	Ja
Eindhoven	24	Bij ouders	Thuis	Door problemen woonde hij tijd bij vrienden maar sinds kort weer thuis woonachtig.	MBO1	Wil werken, wordt nergens aangenomen	Ja, nu middels ondersteuning gekregen	Ja
Haarlem	19	Bij ouders		Ouders hoogopgeleid, zus werkt, broertje doet het goed op school.	MBO1	Geen officieel werk maar wel een inkomen	Nee	Ja
Rotterdam	23	Alleen	Thuis	Woont op zichzelf	MBO1	Is oud jongere buiten beeld. Wil ondernemer worden en bezig met een ondernemersplan	Ja, sinds kort een Wajong uitkering	Ja
Tilburg	18	Bij moeder	Thuis	Moeder ontvangt uitkering en broertje gaat naar school	MBO1	Wil terug naar school maar tot nu toe nog niet aangenomen	Nee	Ja
Utrecht	29	Alleen	Thuis	Woont op zichzelf	VMBO	Is oud jongere buiten beeld en werkt nu met jongeren buiten beeld	Nee	Ja

*Jongeren met VMBO en MBO1 zijn zonder startkwalificatie

*Er zijn autochtone en westerse/niet-westerse allochtone jongeren geïnterviewd.

*De etnische achtergrond van de geïnterviewde westerse-/niet-westerse allochtone jongeren zijn: Marokkaans, Turks, Surinaams, Antilliaans, Dominicaans, Somalisch en Pools.

